

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN HAKLARI ANABİLİM DALI**

**BM ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİNDE ÇOCUĞUN İNANÇ
ÖZGÜRLÜĞÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Ash GELİŞ

ANKARA-2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN HAKLARI ANABİLİM DALI**

**BM ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİNDE ÇOCUĞUN İNANÇ
ÖZGÜRLÜĞÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Ash GELİŞ

Tez Danışmanı

Dr.Öğr. Üyesi Hasan Sayim VURAL

ANKARA-2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN HAKLARI ANABİLİM DALI**

Aslı Geliş

BM ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİNDE ÇOCUĞUN İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: **Dr. Öğr. Üyesi Hasan Sayim VURAL**

Tez Jüri Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Abdurrahman SAYGILI

Dr. Öğr. Üyesi Taylan BARIN

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Sayim Vural

.....

.....

Tez Sınav Tarihi:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim. (...../12/2019). Akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Aslı GELİŞ

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan çocuğun inanç özgürlüğünün gerçek anlamda bir hak olarak çocuğun kendisi tarafından kullanılmasının mümkün olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmam boyunca benden değerli katkılarını esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hasan Sayim Vural'a ve değerli jüri üyelerim Prof. Dr. Abdurrahman Saygılı ve Dr. Öğr. Üyesi Taylan Barın'a teşekkürlerimi sunarım.

Aslı GELİŞ
ANKARA, 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	ii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK, ÇOCUK HAKLARI VE İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ KAVRAMLARI

1.1. Çocuğun Tanımı	3
1.2. Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları	7
1.3. İnanç Özgürlüğü	12

İKİNCİ BÖLÜM

BM ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞMEDE ÇOCUĞUN İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜNE HÂKİM OLAN İLKELER

2.1. Çocuğun Yüksek Yararı.....	28
2.2. Devletlerin Çocuğun İnanç Özgürlüğüne İlişkin Yükümlülükleri	33
SONUÇ	39
KAYNAKÇA.....	42
ÖZET	48
ABSTRACT	49

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
AHİS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	Birleşmiş Milletler
ÇHS	Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ÇYYİ	Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
ECOSOC	Birleşmiş Milletler Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konsey
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
MSHS	Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
LUÖHK	Lahey Devletler Özel Hukuk Konferansı
MC	Milletler Cemiyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Acil Yardım Fonu
UNHRC	Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu
vb.	Ve Benzeri
vs.	Vesaire

GİRİŞ

İnsan hakları kavramının gelişimi düz bir seyir izlememiştir. Sümer, Antik Yunan gibi uyarlılıklarda insan hakları kavramının ilk işaretlerine rastlanmakla birlikte, kavramının bugünkü anlamını bulmasının ilk adımları aydınlanma ve Rönesans dönemlerinde atılmış, sanayi devriminin ardından ise esas şeklini almıştır. 20. Yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı ve ortaya çıkan kitlesel insan mağduriyetleri neticesinde konuya dair uluslararası kuruluşların oluşturulması ve devletler düzeyinde bağlayıcılığı bulunan metinler üretilmesi ise konu bağlamında bir başka aşamayı temsil etmektedir. Ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan farklı gelişmişlik seviyelerine sahip olması sebebiyle düşünsel ve uygulama alanlarında kimi farklılıklar görülse de uluslararası kabul gören standartların belirlendiği de bilinmektedir.

İnsan hakları kavramının alt kategorilerinden biri olarak kabul edilen çocukların din ve inanç özgürlüğü olgusu genel olarak insan hakları kavramına paralel bir gelişim süreci geçirmiştir. Günümüzde de sıkça tartışılan ve BM gibi uluslararası kuruluşların gündeminde olan konuya dair belirli standartlar belirlenmiş olmasına karşın kimi hukuki ve idari boşluklar bulunduğu da gözlemlenmektedir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesinde çocuğun inanç özgürlüğünü incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın ilk bölümünde öncelikle çocuk kavramının tanımı, uluslararası hukukta çocuk hakları ve inanç özgürlüğü konusundaki temel uluslararası metinler ele alınacaktır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde ise BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuğun inanç özgürlüğüne hâkim olan ilkeler incelenecek olup özellikle madde ile ilişkili olarak çocuğun üstün yararının gözetilmesine ilişkin bir inceleme gerçekleştirilecektir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise çalışmadaki bulgulara yönelik genel bir değerlendirme sunularak verili durumun olumlu ve olumsuz yanları ele alınacaktır.

Araştırma Soruları

1. Çocuk kimdir?
2. İnanç özgürlüğü neyi ifade etmektedir?
3. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuğun inanç özgürlüğü ne şekilde ele alınmıştır?
4. BM Çocuk Hakları Sözleşmesinde çocuğun inanç özgürlüğüne hâkim olan ilkeler nelerdir?
5. Çocuğun kendisi hiçbir müdahale olmaksızın inanç özgürlüğünü kullanabilir mi?

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, BM Çocuk Hakları Sözleşmesinde çocukluğun inanç özgürlüğünün incelenmesine yönelik ilk tez çalışmasıdır ve konu üzerine araştırma yapmayı düşünen araştırmacılara yol gösterici bir kaynak niteliği taşıyacaktır.

Araştırma Yöntemi

Bu çalışma için nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılarak ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiştir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve konuya ilişkin olarak hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası metinler referans çerçeve olarak kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK, ÇOCUK HAKLARI VE İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ KAVRAMLARI

1.1. Çocuğun Tanımı

Çocukluk kavramının, İnsanın gelişim evreleri arasında, diğer dönemlerine nazaran özgül bir yeri bulunmaktadır. Sosyo-kültürel bir kavram olan çocukluk kavramına; tarih boyunca filozoflar, bilim insanları, din görevlileri, hukukçular, idareciler, pedagoglar, kısacası çocukluk kavramının bir şekilde ilgi alanına girdiği her kesim kendi bakış açısına göre bir tanım getirmiştir. Çocukluğun tanımı, sadece farklı tarihsel dönemlere ve kültürel farklılıklara göre değişkenlik göstermekle kalmamış, aynı tarihsel ve toplumsal ilişkiler içerisinde bulunan kimseler tarafından da, toplumsal bir kavram olarak, farklı anlamlara gelecek biçimde kullanılmıştır.¹

Antik dönemin çocukluk algısına ilişkin günümüze çok fazla bilgi aktarılmamış olmasına karşın antropolojik ve arkeolojik çalışmalar neticesinde kimi sonuçlara ulaşılmıştır. Söz konusu dönemde Babil’de toplumsal konumundan bağımsız olarak her iki cinsten çocukların da altı yaşında eğitime başlayarak okula gittikleri ve öğrenim materyali olarak; tuğladan kitaplar, kamıştan kalemler ve yazı levhası olarak nemli kil kullandıkları bilinmektedir.²

Sümer uygarlığında da çocuğun toplumsal konumu açısından günümüze kadar gelmiş kimi bilgiler mevcuttur. Tarihteki ilk yazılı metin ve destan olan Gılgamış Destanı’nda insanların çok çocuğa sahip olmaları durumunda diğer dünyada daha rahat bir yaşam süreceklerine işaret edilmektedir. Dönemin gündelik ve toplumsal yaşamında

---

¹ M. Tan, (1989). “Çağlar Boyunca Çocukluk”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22: 1 Ankara,1989, s.71.

² Postman, Çocukluğun Yokoluşu, Çevr. K. İnal, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, , 1995, s.16.

dinsel inanışın çok güçlü bir yeri olduğu düşünülduğünde bunun çocuklara da ayrı bir önem atfedilmesine neden olduğu görülmektedir.³

Antik Yunan'da çocukluk kavramı için özgün bir tanımlama yapılmadığı görülmektedir. Bu evreyi tanımlamak için kullanılan sözcük, gençlikle aynı anlama gelmekte ve bebeklikten yaşlılığa kadar olan sürecin genelini tarif etmek için kullanılmaktadır. Bununla birlikte sözü geçen dönemde Yunanlıların okul sistemini kullanmaya başlamış olmaları çocukluğun pratik olarak diğer dönemlerden ayrıştırıldığına işaret etmektedir. Antik Yunan kültüründen okul sistemini devralan Romalılarda ise daha gelişmiş bir çocukluk kavramının ortaya konulduğu görülmektedir. Roma sanatında çocukluk ve gençlik dönemlerinin ayrı ayrı vurgulanması, eğitimle ilgili tartışmalarda yetişkinlerin cinsel sırlarını bilmemelerine özen gösterilmesi gibi örnekler dolaylı da olsa bir tanıma ulaştıklarına işaret etmektedir. Bu örneklerden anlaşılacağı üzere çocuğa ilişkin belli belirsiz bir ayrıma gidilmekle birlikte esas olarak çocuk, küçük yurttaş konumunda değerlendirilmiştir.⁴

Feodal ilişkilerin hâkim olduğu Ortaçağda çocukluk da toplumsal ve kültürel ilişkilere göre tanımlanmıştır. Dolayısıyla bu dönemde genel geçer bir çocukluk tanımından söz etmek mümkün değildir. Çocuklar ait oldukları toplumsal gruba bağlı olarak muamele görmüşlerdir. Köle çocuklar, tıpkı ebeveynleri gibi hayvanlarla ortak yaşam alanlarını paylaşmış ve erken yaşlardan itibaren çalışmışlardır. Katı bir eğitim ve disipline maruz kalan çocuklar; tam anlamıyla konuşmaya başladıkları kabul edilen yedi yaşından itibaren yetişkinliğe adım atmış kabul edilmişlerdir. Bu yaştan itibaren yetişkinlerin yerleşik kültürel ve toplumsal normlarına uyum sağlamaları beklenmiştir.

---

3 Aylin Özarlan Dikmen, Çocuk ve Çocukluk Sosyolojisi, Resse Yayınları, İstanbul, 2016, s.349.

4 E. Akyüz, Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, Ankara, 2012, s.19.

Bu şartlardan da görüleceği üzere ortaçağda kesin bir çocukluk kategorisinin gelişmiş olduğundan söz edilememektedir.⁵

Çocuk ve çocuklukla ilgili tanımlar günümüze doğru yaklaştıkça köklü değişimler geçirmişlerdir. Antik dönem ve orta çağda çocuğun varoluşundan kaynaklı haklarının ve özelliklerinin tam anlamıyla kavranmadığı, ebeveynlerinin çocuk üzerinde kesin bir velayet tasarrufu bulunduğu görülmüştür. Bu yaklaşımdan kaynaklı olarak ilgili dönemlerde çocukların toplumsal ve manevi gereksinimleri tam olarak giderilememiştir. Çocukluğun özel bir toplumsal evre olarak kavranmaya başlamasının ilk dönemlerinde dahi, bu evre önemsiz ve yetişkinliğe geçişten önceki gereksiz bir süreç olarak belirlenmiştir. Bu bakış açısının köklü biçimde değişmesi ancak, Avrupa'dan başlayarak dünyanın geri kalanını şu ya da bu düzeyde etkileyen Aydınlanma çağıyla mümkün olmuştur. Aydınlanma çağı aklın ve insanın merkezde bulunduğu bir yaşam biçimini öncelerken, çocukluk kavramı da bu yaklaşıma bağlı olarak yeniden ele alınmıştır.⁶

18. yüzyılda Aydınlanma Çağı ile birlikte belirgin bir çerçeveye oturan çocukluk kavramıyla ilgili gelişmelerin ilk adımlarının, Rönesans'ın sonlarına doğru 16. Yüzyılda atıldığı bilinmektedir. 17. Yüzyıla gelindiğinde çocuklukla ilgili olarak masumiyet ve zayıflık gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Bu yaklaşıma bağlı olarak çocukların ebeveynlerin ve toplumun korumasına gereksinim duyduğuna dair bir bilinç oluşmuştur. Bu çağda dahi toplumsal ve cinsiyet aidiyetin çocukluk kavramının belirlenmesinde önemli olduğu dikkat çekmektedir. Zira sınıfsal kimliğinden bağımsız olarak ilk dönemlerde tüm kız çocukları ve alt sınıflardan gelme erkek çocukları ortaya çıkan bu yeni yaklaşımın içinde görülmemiştir. Aydınlanma Çağı'nın başlamasıyla birlikte Hristiyanlık inancından kaynaklı hâkim olan, çocuğun ilk günahın sebebi ve temsili

---

⁵ M. J Gander, H. W. Gardiner, "Çocuk ve Ergen Gelişimi", Yayına Haz.: Bekir Onur, Ankara, 2010. s.26.

⁶ M Sağlam, Neriman Aral, "Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları", *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1(2), Ankara 2017, s.53.

olduğuna dair inaniştan uzaklaşılmış, çocuğun doğası gereği iyi olduğuna dair bir inanç egemen olmuştur. Bu fikrin gündeme gelmesinde etkisi olan düşünürlerin başında John Locke gelmektedir. Locke, ocuğun bilincinin, temiz, boş bir levha olduğunu ileri srmştir. Bu konuda görüşleriyle etkili olan bir başka düşünür de Jean Jacques Rousseau'dur, bilindiği üzere ocuk eğitimi konusunda kaleme aldığı kitabıyla da bu konuda da nc düşünürler arasında yer almıştır. Bu değişimler neticesinde günümüzde kabul edilen ocuk ve çocukluk gibi kavramların temeli atılmıştır.⁷

Çocukluk kavramının Rönesans döneminde atılan temelleri, Aydınlanma ağında da g kazanarak varlığını srdrmştir. Nihayetinde 19.yüzyılda'da çocukluğun yetişkinlikten kesin olarak ayrılması gereken toplumsal bir dönem olduğu düşüncesi pekişmiştir. Bu fikrin gelişmesi; sanayi devrimi, orta sınıfın nicelik ve nitelik olarak etkin bir hal almasına bağlı olarak aile kavramının önem kazanması, aydınlanma ağı düşünürlerinin konuya dair ne sürdükleri görüşlerin etkisi gibi nedenlere bağlanmaktadır. ocukluğun ayrı bir toplumsal dönem olarak kabul edilmesi ardından çocukların fiziki ve manevi olarak korunması, eğitimi gibi konularda yeni arayışlar da gündeme gelmiştir.⁸

Bu tarihsel dönüşümlerinin yarattığı birikim neticesinde ocuk ve çocukluk konusunda toplumsal bilinçte bir sıçrama yaşanmıştır. "ocuk Yüzyılı" olarak da anılan 20. Yüzyılda ocuklar konusunda yapılan bilimsel çalışmalarda ciddi bir yoğunlaşma gündeme gelmiş ve söz konusu döneme kadar kabul edilen bütün kalıplar köklü biçimde bir değişim geçirmiştir.⁹

Bu gelişmelere rağmen günümüzde çocukluk kavramında bir geriye dönüş tartışılmakta ve yeniden yetişkinlikle arasındaki sınırların belirsizleştiği dile

---

⁷ .. Taşkın, "Velayette ocuğun Yüksek Yararı İlkesi", *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2006.

⁸ Gander, Gardiner, "ocuk ve Ergen Gelişimi", s.26.

⁹ Gander, Gardiner, "ocuk ve Ergen Gelişimi", s.33'ten Akt: Sağlam, Aral, "Tarihsel Süreç İçerisinde ocuk ve ocukluk Kavramları", s.43.

getirilmektedir. Bu tartışmanın başını çeken kişilerden biri olan Postman; “basın ve medya yayınlarının yetişkinlik ve çocukluk kavramlarının arasındaki çizginin belirsizleşmesinde ciddi bir negatif etkisi” olduğunu belirtmiştir. Ayrıca toplumsal yaşama gittikçe egemen olan kent yaşamının çocukları okul, ev gibi mekânlara kapatarak, çocuk oyunlarını ortadan kaldırdığını da vurgulamaktadır. Bu sebeplerle yetişkinlikle çocukluk kavramlarının gittikçe birbirlerine yaklaşarak aralarındaki ayrımların belirsizleştiğini iddia etmektedir¹⁰.

1.2. Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları

Çocukluk kavramı, günümüzde de evrensel bir içeriğe sahip olduğu kadar kültürden kültüre farklılık gösteren bir içeriğe de sahiptir. Çocukluğun insan yaşamında özel bir dönem olduğuna dair hukuki ve bilimsel herhangi bir tanımlamanın bulunmadığı dönemlerden, pedagojik, hukuksal ve toplumsal olarak detaylı tanımlamaların ve kategorilerin ortaya çıkmasına kadar yaklaşık dört yüz yıllık bir zaman diliminin geçmesi gerekmiştir.¹¹

Çocukluk kavramıyla ilgili uluslararası hukukta yapılan en önemli metinlerden biri Lahey Devletler Özel Hukuku Konferansında (LUÖHK) kabul edilmiştir. LUÖHK Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve diğer devletin katılından oluşan ve üye ülkelerin hukuk uygulamalarındaki farklılıkları ortak bir çerçevede birleştirmeyi hedefleyen bir kuruluştur. LUÖHK'nin çocuklarla ilgili kararları göz önünde bulundurulduğunda miras, nafaka ve çocukların evlat edinmesi gibi konularda hukuki sözleşmeler hazırladığı ve üye

---

¹⁰ Postman, a.g.e, 27.

¹¹ P.S., Fass, Children and Globalization, journal of Social History, 36 (4), Çev. N. Ahiloğlu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2004, Ankara, 2004, 37 (1).

ülkelerce yürürlüğe sokulduğu görülmektedir. Söz konusu sözleşmeler bağlamında LUÖHK tarafından yapılan çocuk tanımları şöyledir;¹²

24 Ekim 1956'da kabul edilen “Çocuklara Karşı Nafaka Mükellefiyetine Uygulanacak Hukuka Dair Sözleşme” ve 15 Nisan 1968'da kabul edilen “Çocuklara Karşı Nafaka Mükellefiyetine Dair Kararların Tanınması ve Tenfizine Dair Sözleşme” de 21 yaşını doldurmamış, nesebi şahıs, nesebi gayri sahih veya evlat edinilmiş evli olmayan her birey, çocuk olarak tanımlanmıştır.¹³

15 Kasım 1965 tarihinde kabul edilen “ Evlat Edinmeye İlişkin Kararların Tanınması, Uygulanacak Hukuk ve Yetkiye Dair Lahey Sözleşmesinde” de doğudan bir çocuk tanımından söz edilmese de “ 18 yaşını doldurmamış ve evlenmemiş olan çocuk” ifadesi kullanılmaktadır.¹⁴

20. yüzyıl çocuklara ilişkin hukuki ve bilimsel çalışmaların etkinlik kazandığı ve sistematik hale geldiği bir dönem olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın yarattığı toplumsal yıkım ve binlerce çocuğun ebeveynlerini yitirmesi gibi nedenlerden ötürü Milletler Cemiyeti (MC) konuya dair çalışmalar yapmak zorunda kalmıştır. Bu çalışmaları hukuki, idari düzenlemeler ve maddi, manevi yardımlar olarak iki başlık atında toplamak mümkündür. Birinci başlıkta yer alan uygulamalar bağlamında çocukların hakları gibi konularda tanımlamalar getirirken, ikinci başlık bağlamında savaşta öksüz ve yetim kalmış, barınma ve beslenme imkânlarına sahip olmayan çocukların pratik ihtiyaçlarının karşılanması konusunda çalışmalar yapılmıştır.¹⁵

Çocukların kitlesele anlamda yardıma muhtaç halde bulunması sebebiyle 1919 yılında bu alanda faaliyet göstermek üzere Milliyetler Cemiyeti Çocukları Koruma Komitesi kurulmuştur. Bu komitenin kurulmasından beş yıl sonra 1924'de ise çocukların

---

¹²F. B. Tanrıbilir, Çocuk haklarının uluslararası korunması ve koruma mekanizmaları, Yetkin Yayınları, 2011, s.6.

¹³<http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflioz/lahey.html> Erişim Tarihi:17.12.2019

¹⁴<http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflioz/lahey.html> Erişim Tarihi:17.12.2019

¹⁵E. Tatlıdil “ Hızlı Kentleşmenin Sokakta Çalışan Çocuk Üzerine Etkisi: İzmir Örneği”, 5. Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar Sempozyumu, Gaziantep Üniversitesi Yayınları, Gaziantep, 2007, s.307.

uluslararası alanda korunması konusunda ilk sözleşme olma özelliğini taşıyan Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi kabul edilmiştir. 1946 Yılında ise 13 Avrupa ülkesinin katılımıyla Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) kurulmuştur. 20 Kasım 1959 tarihinde ise BM Genel Kurulu'nda "Çocuk Hakları Bildirgesi" kabul edilmiştir.

16 Aralık 1966 tarihindeki BM oturumunda kabul edilmiş olan, fakat ancak 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe girmiş olan "Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi" de çocukların haklarının korunması bağlamında maddeler içermektedir. Adı geçen sözleşmenin 10. Maddesinde; Çocukların nesep veya diğer şartlara bakılmadan, hiç bir ayırım yapılmaksızın, bütün çocuklar ve gençleri kapsayan koruma ve yardım önlemleri alınması gerekliliği, ekonomik ve toplumsal sömürüye karşı korunmaları, ahlaki ve sağlık durumlarına zarar veren ya da sağlıklı gelişmelerine engel olan işlerde çalıştırılmaları yasaklanarak, söz konusu fiilleri işleyen kişilerin kanunla cezalandırılacağı belirtilmiştir. Ayrıca çocukların ücretli olarak çalıştırılmaları da hukuken yasaklanarak bu konuda asgari bir yaş sınırının belirlenmesine atıf yapılmıştır.¹⁶

BM bünyesinde hazırlanarak üye devletlerce onaylanan *Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi*'nin Sağlık Standardı hakkı başlıklı 12. Maddesinin 2. Fıkrasının a bendinde "*Var olan doğum oranının ve bebek ölümlerinin düşürülmesi ile çocukların sağlıklı gelişmelerinin sağlanması*" ifadesi yer alırken; aynı sözleşmenin Eğitim hakkı başlıklı 13. Maddesinin 2. Fıkrasının a bendinde "*İlköğretim zorunludur ve herkese ücretsiz ilköğretim sağlanır*" ifadesi yer almaktadır. Aynı maddenin 3. Fıkrasında ise "*Anne babaların ve uygulanması mümkünse vasilerin de, çocuklarını devlet tarafından kurulan okulların dışında var olan ama devlet tarafından kurulmuş ve onaylanmış standartların asgari şartlarına sahip bulunan okullara gönderme*

---

¹⁶ Z. Ö. Ateşok, (2018). Karşılaştırmalı perspektiften uluslararası mülteci rejimi bağlamında mülteci eğitimi ve Türkiye örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Basılmamış Doktora tezi), s. 3 ; www.unicankara.org-Erişim Tarihi:17.12.2019

ve kendi inançlarına uygun bir biçimde çocuklarına dinsel ve ahlaki eğitim sağlama haklarına saygı gösterilir.” ifadesi bulunmaktadır

“*Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi*” nin aktarılan maddeleri ve geneli göz önünde bulundurulduğunda çocuklara ilişkin geçen maddelerin genel olarak çocukların haklarını güvenceye almaktan ziyade ebeveynlerinin çıkarlarını gözettiği görülmektedir.

BM Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilerek, onaya, imzaya ve katılıma açılan “*Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi*” de ve 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, hukuksal anlamda uluslararası geçerliliği bulunan hükümler içermektedir. Söz konusu sözleşmenin 18. Maddesinin 4. Fıkrası, Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesinin 13. Maddesinin 3. Fıkrası ile birebir örtüşmektedir. 23. Maddenin 4 fıkrası ise “ Sözleşmeye taraf devletler, eşlerin evlilik konusunda, evliliğin devam ettiği sürece ve boşanmada eşit hak ve yükümlülüklerle sahip olmaları için gerekli önlemleri alır. Boşanma halinde çocukların korunması için gerekli tedbirleri alır” hükmünü içermektedir.¹⁷

“*Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi*” nin 24. maddesi doğrudan “Çocukların Hakları” alt başlığını taşımaktadır. Üç fıkradan oluşan bu maddeye göre;

“1. Her çocuğun ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi ayrımcılığa tabi tutulmaksızın ailesi, içinde yaşadığı toplum ve devlet tarafından, bir küçük olarak statüsünün gerektirdiği koruma tedbirlerine hakkı vardır.

2. Her çocuk doğumundan sonra nüfusa kaydedilir ve kendisine bir isim verilir.

3. Her çocuk bir vatandaşlık kazanma hakkına sahiptir.”

---

¹⁷ www.unicankara.org Erişim Tarihi:05.01.2020

“Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi” ve “Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesi” kıyaslandığında Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin doğrudan çocukların çıkarlarını gözetmesi ve çocuk hakları başlığında bir maddeyi içermesi bakımından söz konusu alana dair daha önemli bir metin olduğu görülmektedir.

Nihai olarak, 20 Kasım 1989’da çocuk haklarına dair uluslararası alanda en temel metin olan “Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” kabul edilmiştir. İmzalanan sözleşmenin birinci maddesine göre; “Uygulanabilecek kanuna göre erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşına kadar her insan” çocuk olarak tanımlanmaktadır. Tanımda da görüleceği üzere Birleşmiş Milletler’ in (BM) ilgili sözleşmesinde çocukluğun başlangıcına ilişkin bir açıklama getirilmemiş, sadece ne zaman sonlanacağı bildirilmiştir. Bu yaklaşımın nedeni, söz konusu metni üye ülkelerin tamamının imzalayacağı gerekçesiyle, bir ihtilaf yaşanmaması olarak düşünülmektedir. Zira kimi ülkeler çocukluğun, sağlıklı doğumla başlayan bir süreç olduğunu kabul ederken, kimi ülkeler ise anne karnında başladığını kabul etmektedir.¹⁸

Sözleşme dört temel ilkeyi içermektedir. Bunlar:

- Çocukun Yüksek Yararı: Söz konusu belgenin 3. Maddesinde de belirtildiği üzere çocuklarla ilgili faaliyetlerin tümünde temel yaklaşım çocuğun yüksek yararı temelinde olmalıdır.
- Ayrımcılık Yasağı: ÇHDS’nin 2. Maddesinde atıf yapıldığı üzere çocuklar; din, dil, ırk, etnik kimlik, sosyal köken, siyasal ya da diğer düşünceleri veya ebeveynlerinin düşünceleri nedeniyle herhangi bir ayrımcılığa tabi tutulamaz.
- Yaşama ve Gelişme Hakkı: Sözleşmenin 6. Maddesinde belirtildiği üzere; sözleşmede imzacı olan bütün tarafların (devletler) egemenlik alanlarında bulunan bütün

---

¹⁸ Ö. Şen, “Uluslararası Hukuk Bakışı Açısı İle Göçmen ve Mülteci Haklarına Kısa Bir Bakış” *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, Sayı: 1, İstanbul 2013, s.146; <https://www.unicefturk.org>, Erişim tarihi:17.12.2019

çocukların yaşam hakkını temel bir hak olarak kabul etmeli ve sağlıklı bir ortamda yaşamaları ve gelişmeleri amacıyla gerekli tüm imkânları sağlaması gerekmektedir.

- Çocuğun Görüşlerine Saygı Gösterilmesi ve İfade özgürlüğü: Sözleşmeye göre Çocukların kendilerini ilgilendiren tüm konularda kendi görüşlerini ifade etme hakkı bulunmaktadır. Sözleşmenin 12. Maddesinde taraf devletlerin egemenlik alanlarında yaşayan bütün çocukların ifade özgürlüğünü güvence altına almaları gerektiğinin altı çizilmektedir. Çocukların çeşitli konulara ilişkin dile getirdikleri düşünceleri, yaşlarına ve olgunluk seviyesine bağlı olarak dikkate alınmalıdır.

ÇHS’de yer alan maddelerin özünü oluşturan bu ilkelere bazılarını çocuğun inanç özgürlüğü ile ilişkili olarak ikinci dölümde daha kapsamlı şekilde ele alınacaktır.

1.3. İnanç Özgürlüğü

İnanç sözcüğü, Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel Sözlükte; 1. Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma; inanılan şeyi öğretti, görüş biçiminde tanımlanan, dinler açısından en sık kullanılan kavramlardan biridir.

Teologlar ve Din Bilimciler; dinin doğasına ilişkin tanımlamalarda sıklıkla bu kavrama başvururlardır. Dolayısıyla inanç, dinler için olmazsa olmaz kavramların başında gelmektedir. Literatürde din ve inanç özgürlüğü olarak geçen bu ifade günümüzde bireyler ve grupların temel insan haklarının başında gelen özgürlük alanlarından birini oluşturmaktadır. Buna karşın dünyanın birçok bölgesinde bireysel ve toplumsal olarak mağduriyetlerin yaşandığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁹

İnanç özgürlüğünün tam olarak ne ifade ettiğinin ortaya konulması için bu kavramın tarihsel süreç içerisindeki gelişimini incelemek yerinde olacaktır.

---

¹⁹ F Akdemir, John Locke’da Hoşgörü Anlayışı Bağlamında İnanç Özgürlüğü Problemi ve Din-Devlet İlişkisi. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (27) , 2019, s.132; <https://sozluk.gov.tr/-Erisim>
Tarihi:17.12.2019

Sümer, Eski Mısır, Çin, Hitit gibi uygarlıklarda insanların kimi haklarının varlığından söz edilse de, söz konusu medeniyetlerde belirgin bir çerçeveye oturtulmuş bir inanç özgürlüğünden söz etmek mümkün değildir. Roma ve Antik Yunan içinde bu durumun geçerli olduğu söylenebilir. Kimi filozofların inanç özgürlüğü kapsamında değerlendirilecek görüşleri olsa da, bunların kamusal bir karşılığı olmamıştır.²⁰

14. Yüzyıl Avrupası ise inanç özgürlüğü bakımından önem taşımaktadır. Avrupa sanatsal, toplumsal ve kültürel alanlarda köklü değişimlerin yaşandığı Rönesans ile geçmişte Kilisenin denetim ve yönlendiriciliğine sıkı sıkıya bağlı olan bu alanlar, insan ve akıl odaklı bir yaklaşımla ele alınmaya başlanmıştır. Sanat alanında başlayan değişim eğilimi giderek kültürel ve toplumsal hayatı etkisi altına alarak genişlemiştir. Rönesans'ın başlangıcında Avrupa'nın kendi iktisadi ve toplumsal gelişmelerinin rolü olduğu kadar, Ortadoğu'yla etkinlik kazanan ticari ilişkiler neticesinde Antik Yunan'a özgü düşünce sisteminin yeniden keşfedilmesinin de payı olduğu bilinmektedir.²¹ Kilise ve Papa'nın otoritesi giderek aşınırken, birey vurgusu ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda Platon, Aristoteles gibi antik yunan filozoflarının insanın değeri ve önemi üzerine metinlerinin de olduğu eserlerinin yoğun bir biçimde çevirileri yapılmıştır.

15. Yüzyılın ikinci yarısında İtalyan hümanist düşünürü Pico Della Mirandelo'nun kaleme aldığı *Oratio De Hominis Dignitate* (İnsanın Değeri Üzerine Söylev) adlı eser yaşanan dönüşümlere etkide bulunan bir çalışma olduğu kadar yaşanan değişimlerin izlerini görmek açısından da önemli bir çalışmadır. Mirandelo çalışmasında insanı bir mikrokozmoz olarak tanımlayarak, onu başlı başına bir amaç olarak ortaya koymuştur.²²

Rönesans'ın yarattığı toplumsal ve kültürel değişim salt o güne kadar olan yerleşik eğilimleri değiştirmekle kalmamış kendinden sonra gelecek daha köklü değişimlere de

---

²⁰ V Çoşkun, (2006) İnsan Hakları-Liberal Açından Bir Tahlil, Ankara, 2006, s.39; E. H. Palaz, "Tarihi Gelişim Sürecinde İnsan Hakları ve Osmanlı Modeli", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2001, s. 44.

²¹ B Russel, Batı Felsefesi Tarihi, Ortaçağ, İstanbul, 1997, s.234.

²² B Zekiyan, Hümanizm, İstanbul, 1982, s.25.

kaynaklık etmiştir. Bu değişimlerden etkilenen ilk kurum yine kilise olmuştur. Eski otoritesini ve prestijini yitiren kilise açık bir biçimde sorgulanarak reform arayışları gündeme gelmiştir. Nitekim zaman içerisinde Rönesans ve Hümanizm hareketinin yaygınlaştığı bölgelerde Kilise için daha ciddi bir tehlike ortaya çıkmıştır. Başını Martin Luther'in çektiği, köylülere dayanan, toplumsal kalkışma neticesinde Protestanlık mezhebinin ayrılması Kilisenin yaşadığı krizi göstermesi açısından dikkat çekici bir olaydır. Yaşanan bu gelişmelerin Avrupa'daki modern devletin doğuşuna kaynaklık ettiğini ileri süren görüşlerde mevcuttur.²³

Başta Almanya ve Fransa olmak üzere, Avrupa'nın yaklaşık iki yüzyıl boyunca din savaşlarıyla sarsıldığı dönemde bilimsel düşünce cılız da olsa belli bir gelişme kaydetmiştir. Bu dönem Kilisenin mutlak otoritesinin sarsılarak çeşitli mezheplere bölünmesi, bilim insanlarına dinsel ve toplumsal önyargılardan soyutlanarak çalışma imkânı sunmuştur. Bu bakış açısının uygun ortamı bulması sonrası gözlem ve deneye dayalı çalışmalar hız kazanmış, o güne kadar mutlak kabul edilen birçok doğa ve toplum yasası tartışmaya açılmıştır.²⁴

Rönesans ve Reform hareketleri ardından başlayan Aydınlanma Çağı; Descartes ve Wilhelm Leibniz başta olmak üzere; Immanuel Kant, Denis Diderot Montesquie, J. J. Rousseau, Voltaire, David Hume gibi düşünürlerle birlikte anılmaktadır. Doğrudan ya da dolaylı olarak inanç özgürlüğü üzerine çalışmaları bulunmakla birlikte, konuya dair en önemli çalışmaları yapanlardan biri de Samuel Von Pufendorf olmuştur. Bir hukuk düşünürü olan Pufendorf, hukuk alanında o zamana kadar olan skolastik yaklaşımı ciddi biçimde eleştirerek uluslararası hukukun laik ve insan merkezli bir bakış açısıyla ele alınmasına öncülük etmiştir.²⁵

---

²³S Tanilli, Devlet ve Demokrasi: Anayasa Hukukuna Giriş, İstanbul,1981,s.25; Orlin, Religious Pluralism and Freedom of Religion: Its Protection in Light of Church/ State Relationship". The Strength of Diversity, Human Right and Pluralist Democracy, Dodrecht, Martinus Nijhoff Publishers. 1992, s.91.

²⁴ Tanilli, Devlet ve Demokrasi: Anayasa Hukukuna Giriş, s.332

²⁵ C Eyigün, "Kant'ın ve Foucault'un Gözünden Aydınlanmaya Bakmak" Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi Etkileşim, (3), İstanbul 2019, s.145.

Samuel Von Pufendorf eserinde ilahi yasaların bireyin yaşamı üzerinde belirli bir etkisi olduğuna vurgu yapmakla beraber, toplumsal düzenin işleyişinin özünün akla dayalı yasalarca belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu ve benzeri görüşlerin etkisiyle doğal hukuk alanında insanın doğuştan gelen bazı haklara sahip olduğu anlayışı yer almaya başlayarak metafizik anlayıştan önemli ölçüde sıyrılması sağlanmıştır. Nihayetinde insan ve insan hakları gibi kavramlar kilisenin belirlediği çerçevenin dışında ele alınmaya başlanmıştır. Samuel Von Pufendorf bu doğrultudan hareketle hukukun salt Katolikleri ve Protestanları değil, diğer inanç gruplarını da kapsamı gerektiğini dile getirmiştir. Bu bağlamda hukukun kapsamına girmek için salt insan olmanın yeterli olduğu görüşünü savunmuştur.²⁶

İngiltere’de de toplum ve devlet ile ilgili yeni fikirler ortaya atılmaya başlamıştır. Bu konuda İngiltere’de öne çıkan kişi Akıl Çağı’nın kurucularından biri olarak kabul edilen John Locke olmuştur. İnsan yaşamında ilahi yasaların geçerli olduğuna dair yerleşik inanişe karşı olarak, kralların tanrının yeryüzündeki temsilcileri olduğu ve bu nedenle onların koydukları yasaların çiğnenmesinin doğrudan tanrıya karşı işlenmiş bir suç olarak kabul edilerek cezalandırılmasına karşı çıkmıştır. Dolayısıyla bu bakış açısının değiştirilmesi maksadıyla din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması gerektiğini savunmuştur. Başkalarının doğal haklarına yönelik bir engel oluşturmadığı ve ahlaki olarak bir sorun yaratmadığı müddetçe bireylerin din ve inanç özgürlüklerine saygı gösterilmesi gerektiğini savunmuştur.²⁷

Samuel Von Pufendorf’un ileri sürdüğü gibi, Locke’da medeni hakların belirli bir dinsel inanişle, Hristiyanlığa mensup insanlarla sınırlandırılmayacağını, putperestler, Museviler ve Müslümanlarında Hristiyanlarla benzer medeni haklara sahip olması

---

²⁶G Murteza, “John Lock’da Sömürgecilik ve Mülkiyet İlişkisi” *Kutadgu Bilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, (21), 2012, s.377; M Fitzpatrick M. (1999) Enlightenment and Conscience”: Religious Conscience, the State, and the Law, Historical context and Contemporay Signifance, 1999 s.53.

²⁷D Snyder, “John Locke and the freedom of belief”, *Journal of Church and State*, Vol. 30, 1988, s.16.

gerektiğini ileri sürmüştür. Bu yaklaşımının bir sonucu olarak insanların ahlaki değerlerini başka insanlara empoze etmeye çalışmasının lüzumsuz bir uğraş olduğunu belirtmiştir. Locke'a göre bu konuda ısrarcı olmak, insanların vicdan hürriyetini ve düşünme yeteneklerini yok edecektir.

İngiltere'de yaşanan bu aydınlanma süreci etkisini kendisine bağlı bir kolonilerden oluşan Kuzey Amerika'da da hissettirmiştir. Kimi görüşlere göre Kuzey Amerika kolonilerinin İngiltere'ye karşı giriştikleri bağımsızlık mücadelesinin temelinde de bu aydınlanmacı görüşlerin etkisi bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'ni (ABD) ilan ederek bir bakıma bağımsızlıklarını sağlamış olan eski kolonilerin 4 Temmuz 1776 tarihinde yayınladıkları Bağımsızlık Bildirisindeki maddeler öz olarak Aydınlanma dönemi fikirlerinden esinlenerek kaleme alınmıştır. Thomas Jefferson tarafından kaleme alınan Bağımsızlık Bildirgesinde kullanılan ifadeler aydınlanma çağı düşüncelerinden açık izler taşımaktadır.²⁸

“Bütün insanların yaratıldığı, yaratıcı tarafından kendilerine devredilmez hakların verildiğini ve bu hakların Yaşam, Özgürlük ve Mutluluğa Erişme haklarının bulunduğu gerçeklerinin apaçık ortada olduğunu kabul ediyoruz. Bu hakları güvence altına almak amacıyla insanlar arasında adil güçlerini, yönetilenlerin onayından alan yönetimler kurulur. Herhangi bir yönetim biçimi bu hedefler için zararlı olmaya başladığında bu yönetimi değiştirmek ya da feshetmek ve güvenliklerini ve mutluluklarını etkilemesi kendilerine en muhtemel görünen bir şekilde güçlerini düzenleyerek ve yönetimin temelini o tür ilkelere dayandırarak yeni bir yönetim kurmak halkın hakkıdır.”²⁹

ABD'de 1791 yılında Anayasa'da yapılan değişiklikle gündeme gelen inanç özgürlüğüne dair ifadeler de konu açısından önem arz etmektedir. Yapılan değişiklikle

---

²⁸ T.S. Orlin, “Religious Pluralism and Freedom of Religion: Its Protection in Light of Church/ State Relationship” s. 11; Koyun, F. (2019). Günümüz Toplumsal Hareketlerinin Özgün Seramik Form ve Yüzeyle Yansıması (Master's thesis, Güzel Sanatlar Enstitüsü), s.11.

²⁹ T Jefferson, The declaration of independence, Verso, 2019; Alev Alatlı, (2010) “Batı'ya Yön Veren Metinler (4 Cilt)”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(2), 1164-1174,

anayasaya, laiklik ilkesi girerken, din ve inanç özgürlüğü de güvence altına alınmıştır.

Söz konusu değişim şu şekilde ifade edilmiştir:

“ Kongre, dinin resmi olarak tanınması ile ilgili hiçbir yasa yapamayacağı gibi, ibadet serbestisini de yasaklayamaz.”³⁰

Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinde ve Anayasa’ında inanç özgürlüğüne dair bu ifadede Aydınlanma çağı ve İngiltere de yaşanan düşünsel gelişmeler kadar, Fransız devrimi ve “*Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi*” nin de etkili olduğu düşünülmektedir. Fransız Devrimi döneminde toplumsal olarak dünyanın geniş bir kesimini etkisi altına alırken, kabul edilen beyanname de evrensel düzeyde etki göstermiş ve günümüzde benzer muhtevaya sahip birçok belgenin de kaynağını oluşturmaktadır.³¹

Söz konusu bildirinin yazılış amacının belirtildiği önsözde şu ifadeler kullanılmaktadır;

“Fransız halkının temsilcileri, tek sebebinin resmi kötü durum ve yönetim bozukluğunun olduğu insan hakları konusundaki habersizlik, dikkatsizlik veya küçümsemeyi de göz önünde tutarak; insanların doğal, devredilemez ve kutsal olan haklarını önemli bir bildirge ile açıklamaya karar vermiştir.”

“ Ulusal meclis en büyük varlık olan insan ve yurttaş haklarının korunmasını kabul edip açıklamıştır.” İfadesiyle başlayan bildiri 17 maddeden oluşmaktadır. 3, 7, 8, 9, 13, 14, 17. Maddeler dolaylı olarak inanç ve vicdan özgürlüğüyle alakalıyken, geri kalan maddeler doğrudan bu alanla ilgilidir. İlgili bildirinin 10. Maddesi inanç özgürlüğü konusundaki vurgunun en açık olduğu maddelerden biridir.

“Hiç kimse, dışavurumu yasalarla oluşturulan düzene zarar vermediği sürece inançları nedeniyle sorumlu tutulamaz.”

---

³⁰ T. Jefferson, a.g.e.

³¹ Yıldırım, Y. Fransız Devrimi'nde Yurttaşlık ve Etkilerine Dair Bir Değerlendirme. Trakya University Journal of Social Science, 21, 2019, 252.

Aynı bildirinin 11. Maddesinde de inanç özgürlüğüne dair “ Düşüncelerin ve inançların serbestçe dışa vurumu en değerli insan haklarından bir tanesidir. Her bir yurttas yasalarda belirlediği durumlarda bu özgürlüklerini kötüye kullanmadan sorumlu olmak şartı ile bu ifadelerini özgürce konuşabilir, yazabilir ve yayımlayabilir.”³² ifadesi yer almaktadır. Görüldüğü üzere söz konusu bildiri, salt dinsel nedenlerle değil, aynı zamanda soyluluk ilişkilerine bağlı olarak da toplumun bir kesiminin ayrıcalıklara sahip olduğu ve geri kalan insanların toplumsal ve inançsal yaşamlarını bu grupların belirlediği yasalara göre yaşadığı bir dönemin sonuna işaret etmektedir.

İnanç özgürlüğü ve azınlık hakları gibi konularda ortaya çıkan önemli belgelerin dünya ölçeğinde etkili olan savaşlardan ya da toplumsal kalkışmalardan sonra ortaya çıkması dikkat çekici bir olgudur. Napolyon savaşlarına son veren Viyana Antlaşması da bu nitelikte belgelerden biridir. Bu antlaşmada, dinsel ve ulusal farklılıklarına bakılmaksızın, bireylerin ve azınlıkların güvence altına alınmasına dair karar alınmıştır. Söz konusu antlaşmanın 8. Maddesinde insanların iş bulma süreçlerinde dinleri ve inançlarına bakılmaksızın eşit haklara sahip olması gerektiği belirtilmiştir.

İnsanlık tarihi dinsel ve inançsal farklılıkların kaynaklık ettiği birçok savaşa ve kıyıma da sahne olmuştur. Birçok dini azınlık buldukları bölgelerde sistematik baskılara maruz kalmıştır. I. Dünya savaşının ardından dünyada barış ve huzurun güvence altına alınması, devletlerarasında yaşanacak problemlerin çatışmaya mahal vermeden barışçı yöntemlerle çözülmesi gibi amaçlarla 10 Ocak 1920 tarihinde kurulan Milletler Cemiyeti konuya dair çalışmaların temelini atılmasına kaynaklık etmiştir. Fakat Milletler Cemiyetinin konuyu ele alış biçimi tüm insanları kapsayan bireysel bir hak olmaktan ziyade, azınlıklar bağlamında ele almış olması sebebiyle kusurlu bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir³³ 20. Yüzyıl ise dinsel nedenli yıkımın en üst seviyede

---

³² Fransız İnsan ve Yurttas Hakları Bildirgesi, 1789.

³³ Ünal, Ş., İnsan haklarının uluslararası ilkeleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. Ankara: TBMM Basımevi, 2001:38.

yaşadığı II. Dünya savaşına tanıklık etmiştir. Bu dönemde Naziler tarafından katliama uğrayan Sinti ve Roman halklarından 220 bin-500 bin arasında kişinin katledildiği belirtilirken, aynı dönemde soykırıma uğratılan Yahudilerin sayısı ise 6 milyon olarak verilmektedir. II. Dünya Savaşı'nın sonra kurulan Birleşmiş Milletler' in söz konusu belgelerinde inanç özgürlüğü konusunun azınlıklar merkezli ele alınması terk edilerek, bireyleri de kapsayacak biçimde genişletilmiştir.³⁴ Ortaya çıkan bu yeni bakış açısı çerçevesinde yeni sözleşme ve beyannameler yayınlanmıştır. Bu belgeler arasında en önemlileri; *Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi*, *Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi*, bilhassa da *Dine ve İnanca Dayalı Her türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Kaldırılmasına Dair Bildiri* gibi metinlerdir.³⁵

Modern anlamda kullanımına bakıldığında, din ve inanç özgürlüğü kavramının iki boyutlu bir yapısı bulunduğu görülmektedir. Birincisi insanların çeşitli konularda şahsi vicdani kanaate sahip olmasıdır. İkincisi ise bu şahsi görüşlerini herhangi bir baskıya maruz kalmadan ifade etmesidir. Bu bakımdan kavram kişilerin dini ve manevi dünyaya dair inançları ve bunların gündelik hayattaki uygulanışını ifade etmektedir.

Manevi inançlar ve görüşlerin dışında kişilerin siyasal, kültürel konularda şahsi görüşlere sahip olma ve bu görüşlerini ifade etme konusunda yasal zorunluluklar dışında, tamamen özgür olması da vicdan özgürlüğü kapsamında değerlendirilmektedir.³⁶ Din özgürlüğü kavramı ise genel olarak kişilerin dinsel alana dair özgür olmaları anlamına gelmektedir. Söz konusu kavramın disiplinler arası bir kullanımı bulunmaktadır. Kavram olgusal anlamıyla antropoloji, sosyoloji gibi disiplinlerine alanına girdiği gibi, hukuki ve felsefi kullanımı olduğu da bilinmektedir³⁷

İnsan hakları ve onun alt başlıklarından biri olan inanç özgürlüğü esas itibarıyla devlet otoritesinin bireyler karşısında sınırlandırılmasını hedeflemektedir. Tarihsel

---

³⁴ Ishay, M.R. 2004: 279.

³⁵ E Öktem, Uluslararası Hukukta İnanç Özgürlüğü, Ankara, 2002, s.4.

³⁶ M. Erdoğan, İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku, Ankara 2007, s. 159.

³⁷ H. S. Vural, *Türkiye'de Din Özgürlüğüne İlişkin Anayasal Güvence*. Ankara: Seçkin, 2013, 253.

süreçte de görüldüğü üzere birey ile otorite mekanizmaları, özel olarak da devletlerarasında dengesiz bir güç ilişkisi bulunmasından dolayı, bireyler aleyhine bir ilişki gelişmiştir. Bu tarihsel arka plandan kaynaklı olarak siyasal erkin sınırlandırılmasına ve kamusal erkin keyfi kullanımına karşı odaklanılmıştır. Dolayısıyla bireysel hakların siyasal otoriteler karşısında korunması amacıyla bir takım dokunulmaz ve devredilemez haklar gündeme gelmiştir. Günümüzde inanç özgürlüğü olağanüstü durumlarda bile müdahalede bulunması kabul edilmeyen, dokunulmaz bir alan olarak kabul edilmektedir.³⁸

İnsan haklarının tanınması ve korunması açısından son derece önemli olan BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin din ve inanç özgürlüğünü ele alan 18 maddesine göre:

“Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak din veya inanç değiştirme özgürlüğünü, dinini ya da inancını tek başına veya topluca, açık veya özel olarak öğretme, uygulama, ibadet ve törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.”³⁹

Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 18. Maddesi ne göre ise:

“1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olacaktır. Bu hak, herkesin istediği dine ya da inanca sahip olması ya da bunları benimsemesi özgürlüğünü ve herkesin aleni veya özel olarak bireysel ya da başkaları ile birlikte toplu olarak, kendi din ya da inancını ibadet, icra, bunun icaplarını yerine getirme ya da öğretme bakımından ortaya koyma özgürlüğünü de içerir.

2. Hiç kimse, kendi seçtiği bir din ya da inanca sahip olma ya da bunu benimseme özgürlüğünü zedeleyecek bir baskıya maruz bırakılamaz.

---

³⁸ M. Freeman, Human Rights, Cambridge, 2002, s.4. ve MSHS 4.maddesi

³⁹ BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde 18.

3. Bir kimsenin kendi dinini veya inançlarını ortaya koyma özgürlüğüne ancak yasalarla belirlenen ve kamu güvenliğini, düzenini, sağlığını, ahlakını ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli kısıtlamalar getirilebilir.

4. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, ana-babaların ve uygulanabilir olan durumlarda, yasalarca saptanmış vasilerin, çocuklarına kendi inançlarına uygun bir dinsel ve ahlaki eğitim verme özgürlüklerine saygı göstermekle yükümlüdürler.”

Avrupa İnsan Hakları Sözleşme' sinin 9. Maddesine göre ise Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü:

“1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir.”

İlgili maddelerden de anlaşılacağı üzere, bireylerin iç evrenlerine (forum internum) müdahale söz konusu olamaz. Ancak, dış evrene (forum externum) ölçülü bir şekilde müdahale edilebilir. Bu müdahalenin mutlak suretle kanunla öngörülmüş olması, meşru ve kamu düzeni, güvenliği, genel sağlık gibi toplum yararının gözetildiği veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gibi zorunlu durumlarda yapılması gerekmektedir.

Nitekim MSHS'nin 18. Maddesine istinaden Genel Yorum No: 22'de “18. maddenin 3. paragrafının bir kimsenin kendi dinini veya inançlarını ortaya koyma özgürlüğüne ancak yasalarla belirlenen ve kamu güvenliğini, düzenini, sağlığını, ahlakını ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli kısıtlamalar getirilebileceğini belirtilmektedir. Herhangi bir din veya inancı benimsemede baskı

altında olmama özgürlüğü ve ana-babaların veya vasilerin din ve ahlak eğitimini güvence altına alma hakları kısıtlamaya tâbi tutulamaz...”⁴⁰ şeklinde yorumlanmıştır.

Dinsel içerikli olmasına gerek bulunmadan farklı düşünce ve inanışları da güvence altına alan inanç özgürlüğü, bireyleri başka bireylerden ya da kamu kurumlarından gelebilecek dayatma ve telkinlerden korumayı hedeflemektedir. İnanç özgürlüğünün koruduğu bu dokunulmaz alan bireyin düşünsel gelişimini sağlayabilmesi ve demokratik bir toplumda olması gereken çoğulculuğun sağlanabilmesi için önem arz eder.⁴¹

İnanç özgürlüğü mutlak bir hak değildir. 9.maddenin ilk fıkrasında bahsedilen herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olduğu ve söz konusu hakkın, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerdiği.

9.maddenin ikinci fıkrasında ise din veya inancını açıklama özgürlüğünün sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabileceği ifade edilir. Din ve inancı değiştirme özgürlüğünü de kapsamak üzere düşünce, vicdan ve din özgürlüğü kişinin iç evrenidir ve olağanüstü durumlarda bile müdahale edilemez. İnancını açıklama özgürlüğünün kısıtlanabileceği durumlarda ise müdahalenin kanunla öngörülebilir olup olmadığı; kamu güvenliği, düzeni veya genel sağlık gibi meşru bir amaç taşıyıp taşımadığı, müdahalenin “demokratik bir toplumda gerekli” olup olmadığı ve müdahalenin orantılı olup olmadığı gibi sorular sorulacaktır.

İnanç özgürlüğü inancını açıklama özgürlüğünü de içermektedir. Bu nedenle ilgili madde AİHS'nin 10.Maddesinde yer alan ifade özgürlüğü ve 11.maddesinde yer alan toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ile yakın ilişki içerisinde. Mahkeme çoğunlukla

---

⁴⁰ BM MSHS GenelYorum No 22, s. 56-58.

⁴¹ Özenç, B. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve İnanç Özgürlüğü, Kitap Y, İstanbul, 2006 S.10

konu ile ilgili başvuruları ifade özgürlüğü ve toplanma ve örgütlenme özgürlüğü güvenceleri kapsamında değerlendirmiştir. Bunun yanı sıra AİHS' ne Ek 1 No'lu Protokol'ün 2. Maddesinde bulunan ana babanın çocuklarını kendi dini ve felsefi inançları doğrultusunda yetiştirme hakkına saygı gösterilmesi kapsamında değerlendirilen birçok örnek mevcuttur.⁴²

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında yer alan bazı ifadeler, uluslararası hukukta inanç özgürlüğüne ilişkin genel yaklaşımın ortaya konması açısından önem taşır.

Mahkeme inanç özgürlüğünün yalnızca inananları değil, ateistleri, agnostikleri ve diğer grupları da kapsadığını ve bu çoğulculuğun demokratik bir toplumun temelini oluşturduğunu ifade eder.⁴³

Uluslararası hukukta çocuğun inanç özgürlüğü özelinde bir inceme yapıldığında ise hakkın öznesine ilişkin çelişkiler olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 25 Kasım 1981 tarih ve 36/55 sayılı kararı ile ilan edilen “*Din veya İnanca Dayanan Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri*”nin Çocuk Hakları başlıklı 5. maddesinde Çocukların din veya inanç nedeniyle yapılan her türlü ayrımcılığa karşı korunması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca “Çocukların anlayış, hoşgörü, halklar arasında dostluk ve evrensel kardeşlik, başkalarının din veya inanç özgürlüğüne saygı ruhu ile bütün enerjisini ve yeteneklerini insan kardeşlerinin hizmetine sunması gerektiği bilinci içinde yetiştirmesi gerektiği” ifadesine yer verilmiştir.⁴⁴ Söz konusu maddenin 2.paragrafında çocuğun din ve inanç konularında ebeveyninin veya vasisinin istediği doğrultuda bir eğitim almaya hakkı bulunduğu ve çocuğun yüksek çıkarının bu konuda yönlendirici bir prensip olduğu ifade edilmiştir.

---

⁴² Murdoch, J. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesinin uygulanmasına dair kılavuz kitap S.11

⁴³ AİHM Kokkinakis/Yunanistan 25.5.1993 Seri A No. 260-A, s. 17, paragraf 31

⁴⁴ <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/215-219.pdf> Erişim tarihi:17.12.2019

Yüksek çıkar gibi tam olarak bir açıklığı bulunmayan bir ifade devlet ya da ebeveyn tarafından kendi menfaatlerine uygun farklı şekillerde yorumlanabilmektedir.⁴⁵

Yine, AİHS Ek Protokolün 2.maddesinde Devletlerin eğitim ve öğretim alanında görevlerini yerine getirirken, anne babanın çocuklarının eğitim ve öğretiminin kendi dini ve felsefi inançları doğrultusunda haklarına saygı göstereceği ifade edilmektedir.⁴⁶

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 14. Maddesi çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına atıfta bulunan en önemli maddedir. Sözleşmenin 14. Maddesine göre:

1.Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2.Taraf Devletler, ana–babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

3.Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.⁴⁷

ÇHS'nin 14. Maddesinde 1. Fıkıradaki kullanılan “ Saygı gösterirler” ifadesi taraf devletlerin çocukların düşünce, vicdan ve din özgürlükleri konusunda bir zorunluğa sahip olmalarından ziyade, inisiyatif geliştirebilecekleri yönlü bir yoruma açıktır. Zira aynı maddenin 3. fıkrasında çocukların düşünce vicdan hürriyeti özgürlüklerinin belirli durumlarda sınırlandırılacağı belirtilmiştir. Bu durumda şu soruyu sormak yerinde olacaktır. Sözleşme’de yer almış olmasına ve çocuğun haklarından biri olduğu vurgulanmasına rağmen, çocuğun ailesi veya ebeveynleri veya ebeveynler hayatta değilse

---

⁴⁵ Natan Lerner, Religious Human Rights under the United Nations, Religious Human Rights in Global Perspectives, Ed. by. Johan D. van der Vyer ve John Witte, Martinus Nijof Publishers, 1996, s. 122 aktaran Bahiyyih G. Tahzib, Freedom of Religion and Belief, Ensuring an Effective International Legal Protection, s. 177; Akif Emre Öktem, a.g.e., s. 215 Aktaran:Özenç, B. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve İnanç Özgürlüğü, Kitap Y, İstanbul, 2006 S.25

⁴⁶ AİHS Ek Protokol <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/349-350.pdf>

⁴⁷ BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Madde: 14.

vasisinden veya koruma altında olması gibi içinde bulunduğu durumdan bağımsız olarak inanç özgürlüğü gerçekten var mıdır? İkinci bölümde bir inceleme gerçekleştirilerek bu soruya yanıt aranacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

BM ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞMEDE ÇOCUĞUN İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜNE HÂKİM OLAN İLKELER

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, ırk, dinsel inanç, cinsiyet, toplumsal konum ve başka herhangi bir ayırım gözetilmeden tüm çocuklar için geçerli kabul edilmektedir. Sözleşmede, genel olarak insan haklarıyla bağlantılı tüm haklar çocuklara da tanınmış olmakla birlikte çocukların özel gereksinimleri göz önünde bulundurularak standartlar yükseltilmiştir.⁴⁸ Bu sözleşme, geçmişten günümüze değin alanında hazırlanmış olan en kapsamlı belge olma özelliğine de sahiptir.⁴⁹ Uluslararası hukuk alanında çocuklara yönelik tutum ve davranışlar konusuna genel ilkeler getiren sözleşme, Türkiye’de de kanun hükmündedir.⁵⁰

Sözleşmenin temel ilkelerinden Çocuğun Görüşlerine Saygı Gösterilmesi ve İfade Özgürlüğü çocuğun inanç özgürlüğü hakkına sahip olabilmesinin bir ön koşulu durumundadır.

Sözleşmeye göre çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı bulunmaktadır. Sözleşmenin 12. Maddesinde taraf devletlerin egemenlik alanlarında yaşayan bütün çocukların ifade özgürlüğünü güvence altına almaları gerektiğinin altı çizilmektedir. Çocukların çeşitli konulara ilişkin dile getirdikleri düşünceleri, yaşlarına ve olgunluk seviyesine bağlı olarak dikkate alınmalıdır.

Demokratik toplumların en önemli parçalarından biri olan ifade özgürlüğü toplumun ve bireyin kendini geliştirebilmesinin temel koşullarından biridir. İfade Özgürlüğü; bilgi ve kanaatlere sahip olma özgürlüğü ve bilgi ve kanaatlerini açıklama

---

⁴⁸ Akyüz, E. Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, Ankara, 2015:60

⁴⁹ Kepenekçi, Y. *İnsan hakları eğitimi*. Anı.2000: 26.

⁵⁰ Akyüz, E. Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, Ankara, 2015:44

özgürlüğünü de güvence altına alır.⁵¹ Çocuğun bilgi ve kanaat sahibi olabilmesi ve bunları ifade edebilmesi kendini ilgilendiren konularda sağlıklı bir görüş oluşturabilmesi için gereklidir. Çocuğun görüşlerinin dikkate alınarak aile içinden başlamak üzere ifade özgürlüğüne sahip olması, çocuğun özerk kişiliğinin oluşabilmesi için olmazsa olmaz bir koşuldur. Bu katılım hakkı çocuklara tüm kararları kendileri alma hakkını vermez. Ana babanın yol gösterme sorumluluğu altında yaşları, gelişen yetenekleri ve olgunluk düzeyleri ölçüsünde sadece istekleri yerine getiren bireyler değil, katılım becerilerine sahip, gereken şekilde kendini ifade edebilen bireyler olarak yetişebilmelerini sağlar.⁵²

Sözleşmenin 13.maddesinde görüşlerini özgürce açıklama hakkı bulunan çocuğun, sözlü, yazılı, basılı, sanat yoluyla veya başka bir biçimde bilgi edinebilmesi veya araştırma yapabilmesi özgürlüğünü de içerdiği ifade edilir. İnanç özgürlüğüne sahip olabilmesi için çocuğun kendi görüşlerini oluşturabilecek bilgiye ulaşabilmesi gereklidir. Sözleşmenin Çocuğun Düşünce, Din ve Vicdan Özgürlüğü hakkındaki 14.maddesinde taraf devletlerin “ana babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterecekleri” ifade edilmiştir. Aile ortamı dışında çocuğun kendi görüşlerini oluşturacağı bir diğer alan eğitim kurumları olacaktır. Yine sözleşmenin 29.Maddesinde çocuklara verilecek olan eğitimin amaçları belirtilmiştir. Bu amaçlar arasında İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklere saygılı, kendi ulusal değerlerine ve farklı uygarlıklara saygılı, hoşgörü sahibi, gerek cinsiyetler arası gerekse etnik ve dini ayrımcılık düşüncelerinden uzak özgür bir toplumda dostluk ruhuyla yaşayacak şekilde yetiştirilmeleri bulunmaktadır.

---

⁵¹ Macovei, M. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3610/aihsmad10ifade.pdf> Erişim tarihi:17.12.2019

⁵² Akyüz, E. Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, Ankara, 2015:57

Çocuğun inanç özgürlüğüne ilişkin bir diğer önemli ilke ise ayrımcılık yasağıdır. Sözleşmenin 2. Maddesi ayrımcılık yasağına ilişkin taraf devletlere yükümlülükler getirmiştir. 2. Maddeye göre:

1. Taraf Devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar.

ÇHDS’nin 2. Maddesinde atıf yapıldığı üzere çocuklar; din, dil, ırk, etnik kimlik, sosyal köken, siyasal ya da diğer düşünceleri veya ebeveynlerinin düşünceleri nedeniyle herhangi bir ayrımcılığa tabi tutulamaz.

2.1. Çocuğun Yüksek Yararı

Çocuğun yüksek yararı, herhangi bir olayda çocuk için en iyisinin ne olduğunu belirlemede dikkate alınan bir ölçüt olmakla birlikte açık ve belirgin bir tanımı bulunmamaktadır. Çocuğun yüksek yararına atıfta bulunan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde çocuğun yüksek yararının bir tanımı yapılmamıştır; ancak çocuğun yüksek yararına ilişkin belli bir çerçeve çizilmiştir. Sözleşmenin 3. Maddesi, çocuklara ne şekilde davranılması ya da davranılmaması konusunda açık yönergeler ve sınırlamalar getirmektedir. Sözleşmenin 3. Maddesinin her zaman Sözleşmedeki diğer haklarla ilişkilendirilmesi gerekmektedir.⁵³

⁵³ Çocuk Adalet Sisteminde Çocuğun Yüksek Yararı Politika Belgesi, S. 5, Mart 2012, Ankara.

Sözleşmenin 3. Maddesine göre: Kamu ya da özel sosyal yardım kuruluşları veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı gözetilmelidir. Devletlerin çocuğun ebeveyninin veya vasilerinin haklarını ve sorumluluklarını da göz önünde tutarak, çocuğun refahı için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı gereken tedbirleri almayı üstlenmesi gerekmektedir. Ayrıca, devletler çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların işleyişinde güvenlik, personel sayısı veya faaliyetlerin uygunluğu gibi konularda yetkili makamlarca belirlenen ölçülere uymalarını taahhüt ederler. İlgili madde, gerek özel sosyal kuruluşlar olsun, gerekse de kamusal alan, idari kurumlar, mahkemeler ya da yasama organlarının çocukları ilgilendiren bütün süreçlerde, çocuğun yararı düşüncesinin temel alınması gerektiğini açık bir şekilde vurgulamaktadır.

Çocuğun Yüksek Yararı (ÇYY) ilkesi çocukların çok yönlü olarak ideal koşullara sahip olmasını öngörmektedir. Bu nedenle çocuk kavramını salt aile kurumu bağlamında ele almak eksik bir yaklaşım olacaktır. Çocuğun bulunduğu tüm toplumsal alanlarda; okul, sokak, adliyeler, çocuk ıslah evleri vb. çocuğun yüksek yararı ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuklar kendilerine tanınan hak ve özgürlükler haricinde, genel insan hakları ilkelerinden de faydalanmalıdırlar. Dolayısıyla çocuklar insan hakları alanında pozitif ayrıcalığa sahiptirler.⁵⁴

Çocuğun yüksek yararı, ebeveynlerinin ya da başka yetişkinlerin çıkarlarıyla çatıştığı zaman, çocuğun yüksek yararı gözetilerek çözüm üretilmelidir. Bu yaklaşım çocuğun menfaatinin gözetilmesi kadar, toplumsal menfaat açısından da önem taşımaktadır. Örneğin; boşanma davalarında çocuğun velayetinin kime verileceğine konusu da bu bakış açısıyla çözümlenmelidir.⁵⁵

---

⁵⁴ Serozan, Rona. Çocuk Hukuku. Beta Basım Yayım Dağıtım, 2005, 3.

⁵⁵ Taşkın, Ö.Ö., “Velayette Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi”, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, 20.

ÇHS'nin şemsiye maddesi olarak kabul edilen 3. Maddede geçen; çocuğun yüksek yararının temel olduğu yönündeki ifadeden de anlaşılacağı üzere çocukların menfaatleri söz konusu olduğunda, karşısındaki menfaatin ne olduğuna bakılmadan göz önünde bulundurulması gereken yaklaşımın bu yönde olması gerektiği anlaşılmaktadır. Örneğin; sünnet bazı inanç ve kültürlerde bir zorunluluktur. Genel olarak erkeler sünnet edilirken, bazı Afrika, Ortadoğu ve Asya ülkelerinde veya bu ülkelerdeki bazı topluluklarda ise sünnet, kadın ve kız çocuklarına da uygulanmaktadır. Bu durum birçok sağlık sorununa sebebiyet vermektedir. Bazı İskandinav ülkeleri çocuğun yüksek yararını gözeterek, bu uygulamanın BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile bağdaşmamasını gerekçe göstererek kız çocukları için sünneti yasaklamıştır. Örneğin İsveç'te 1982'den beri kız çocuklarının sünnet edilmesi yasaktır ve başka ülkelerde çocuklarını sünnet ettiren vatandaş veya oturma iznine sahip ebeveynler cezaya çarptırılmaktadır. Yine, İzlanda ise aynı gerekçe ile hem erkek hem de kız çocuklarının sünnet ettirilmesini yasaklayan ilk Avrupa ülkesi olma yolundadır.⁵⁶

Kadınlar da çocuklar gibi idari ve hukuki bağlamda ayrıcalıklı durumda bulunan gruplar arasındadır. Bazı durumlarda kadın ve çocukların çıkarlarında çelişkiler yaşandığı bilinmektedir. Kadınların doğum yaparken kimliğini saklama hakkı ve çocuğun ebeveynlerini tanıma hakkı da bu durumlardan biridir. Bu tip durumlarda çocuğun yüksek yararı gözetilerek karar verilmelidir. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere çocukların çıkarlarıyla, başka dezavantajlı grupların çıkarlarının çatıştığı durumlarda çocukların menfaati önceliklidir.⁵⁷

Çeşitli sebeplerle ebeveynlerinin ve birinci dereceden yakınlarının korumasından yoksun kalan, ebeveynlerinden ve kendisine birinci dereceden bakmakla yükümlü olan kişilerden ayrı düşmüş olmalarına rağmen akrabalarının bakımı altında bulunan çocuklar ve yetim çocuklar gibi her çocuğun yüksek yararının gözetilebilmesi için yasal bir çerçeve

⁵⁶ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43111930>, Erişim Tarihi: 23.02.2020

⁵⁷ Serozan, a.g.e., 6.

gereklidir. Bu bakımdan Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri (ÇYYB) her ne kadar özellikle sığınmacı ve mülteci çocuklar için düzenlenmiş olsa da, tüm kategoriklerdeki çocukları kapsayan bir niteliğe sahiptir ve çocukların yüksek yararına ilişkin olarak hukuki bir çerçeve oluşturulması açısından yol göstericidir:

Bu ilkeler incelenecek olursa;

- Çocukların evlat edinilmeleri ve istekleri dışında ailelerinden ayrı düşmeleri gibi özel durumlarda belirleyici yaklaşım olmalıdır,
- Çocuğun yüksek yararı; kamuya ait veya özel sosyal yardım kurumları, mahkemeler ve yasama organlarınca gerçekleştirilen eylemlerde öncelikli olarak değerlendirilmelidir.

Başka bir durum ise herhangi bir sebeple suça muhatap olan çocukların yüksek yararının sağlanmasına ilişkindir. Bu bakımdan BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme özgün bir yaklaşım sunmaktadır. Suçun vasfından bağımsız olarak, kişinin çocuk olması itibariyle öncelikle çocuklara ilişkin belirlenmiş olan bütün insan hakları kapsamındaki korumalardan yararlanmaları gerekmektedir. Ayrıca çocuklara dair özel bir yargılama sisteminin geliştirilmesi gerektiğine dair çağrı yaparak bu konudaki tutumunu pekiştirmektedir. Çocuklara ceza verilmesi hususunda asgari bir cezai ehliyet yaşının belirlenmesini önerilmekte, belirlenen yaşın altındaki çocuklara herhangi bir suçla ilgili cezai yaptırım öngörülmemesi savunulmaktadır. Bu kapsamda BM Çocuk Hakları Komitesi, Avrupa Sosyal Haklar Komitesi gibi kuruluşlar cezai ehliyet yaşının yükseltilmesini tavsiye etmiştir. Ancak konuya dair yaş sınırlaması yeterli görülmemekte ve çocuğun yüksek yararının güvence altına alınması amacıyla başka çalışmalarda gündeme gelmektedir. Konu kapsamında “suçlu” ve sorumluluk gibi kavramlar da tartışmaya açılmıştır. Konuya dair çalışmaları bulunan bir başka kuruluş olan Avrupa Konseyi (AK) çocuk dostu adalet konusunda belirli ilkeler hazırlamıştır. Bu ilkelerin

özünü çocukların özel durumlarından kaynaklı olarak suçlu kategorisine dâhil edilmemesi ve çocukların yüksek yararının bu alanda merkezi bir konuma yerleştirilmesi bakış açısı oluşturmaktadır. Avrupa Çocuk Ombudsmanları Ağı (ENOC) da 2003 yılında adalet sistemin çocukların yüksek çıkarı kapsamında yaptığı değerlendirme kapsamında verili mevzuatın yeniden gözden geçirilerek düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Gözden geçirme ve düzenleme sürecinde referans olarak Avrupa Birliği tarafından yayınlanmış olan insan hakları ile ilgili metinler ve BM'nin ilgili kılavuz ve beyannamelerinin kullanılması gerekliliği de belirtilmiştir. Sonraki süreçte de çocukların menfaatlerinin güvence altına alınması amacıyla, bütün idari ve hukuki düzenlemeler yapılırken ÇYYB ilkelerinin bir kılavuz olarak değerlendirilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.

Yine, çocukların yüksek yararı ilkesi gözetilirken benzer durumlarda dahi, değişik coğrafyalarda farklı kararlar almak gerekebilir. Zira dinsel, toplumsal ve kültürel farklılıklar insanların yaşam değerlerini ve beklentilerini de etkilemektedir. Bu nedenlerden dolayı çocuğun yüksek yararı ilkesi uygulanırken bulunan ülkenin özgünlükleri göz önünde bulundurulmalıdır.⁵⁸ Çocukların inanç özgürlüğü bakımından yüksek yarar kavramı ele alındığında, ebeveynlerinin farklı dinsel inanışlara sahip olduğu durumlarda (Müslümanlık ve Hristiyanlık) bu konuda İngiltere'de verilen bazı mahkeme kararları bulunmaktadır. Çocuklarının sünnet edilmesi konusunda görüş ayrılığı yaşayan ailelere ilişkin verilen mahkeme kararlarında, annenin, çocuğun asıl sorumlusu olduğu vurgulanmıştır. Söz konusu kararlardan birinde çocuğun beş yaşında olması sebebiyle uzun vadedeki yararını ön göremeyeceği de belirtilmiştir⁵⁹

---

⁵⁸ Ö.Ö. Taşkın, "Velayette Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi", *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2006, 23.

⁵⁹ <https://www.bbc.com/news/uk-england-nottinghamshire-40358944> Erişim Tarihi: 13.3.2020 Diğer ülkelerin konu ile ilgili yaklaşımları için https://en.wikipedia.org/wiki/Circumcision_and_law#cite_note-146 Erişim Tarihi: 13.3.2020

Çocukluğun yüksek yararının gözetilmesi için öncelikle çocuğun yaşama ve gelişme hakkının gerçekleşebilmesi için uygun ortam oluşturulması elzemdir. Nitekim Sözleşmenin 6. Maddesi bu hakka vurgu yapmış ve hakkın gerçekleşebilmesi için devletlerin yükümlülükleri olduğunu altını çizmiştir. İlgili maddeye göre:

- 1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.*
- 2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.*

2.2. Devletlerin Çocuğun İnanç Özgürlüğüne İlişkin Yükümlülükleri

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukları ilgilendiren durumlara ilişkin tüm taraflara belirli sorumluluklar yüklenmiştir. Bu sorumluluklar antlaşmalar ve yasalar yoluyla da güvence altına alınmışlardır. Egemenlik ve yaptırım güçleri göz önünde bulundurulduğunda genel insan hakları konularında olduğu gibi, çocukların inanç özgürlüğünü ilgilendiren konularda da devletlerin birinci dereceden sorumlu olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan devletler çocukların inanç özgürlüğü konusundaki haklarını diğer inanç gruplarına, kendi inançlarına ve ailelerine karşı da korumakla yükümlüdürler.

Azınlık inançlara mensup çocukların maruz kalacağı baskı durumlarında devletler idari ve hukuki mekanizmalarla güvence sağlamakla yükümlüdürler. Çocukların mensubu oldukları dinin gereği olarak yaşlarına uygun olmayan ritüellere katılmaya zorlanması veya cezalandırılması gibi durumlarda devletler çocukları kendi dini inanç gruplarına karşı da korumalıdır.

Ailelerin kendi düşünce ve inançlarını çocuklarına aktarma hakları olduğu bilinmektedir. Bir çocuğun belli bir dönemde ailesinin dinini benimsemediğini ifade etmesi ve ritüellerine katılmaktan imtina ettiğini dile getirmesi durumunda ailenin çocuğunu kendi inancı doğrultusunda yetiştirme hakkıyla çocuğun inanç özgürlüğü konusunda bir ihtilaf yaşanabilmektedir. Devletler böylesi durumlarda hem ebeveynlerin

hem de çocukların haklarını koruma bilinciyle hareket ederken esas hareket noktası ise çocuğun yüksek yararı ilkesi olmalıdır. Ailesinin dini görüşlerini benimsemediğini söyleyen çocukla ebeveynleri arasında oluşan ihtilafta devletlerin göz önünde bulundurması gereken hususlar;

- Çocuk bu konuda kendi kararını verecek yaşta mıdır?
- Çocuğun kararı gerçekten bilinçli ve kesin olarak verilmiş bir karar mıdır,

yoksa yaşının gereği olarak bir tepki midir?

- Ebeveynler çocuğun kararından dolayı kendisini cezalandırmakta mıdır?

Bu konularda gerekli çalışmalar yapılarak çocuğun verdiği kararın düşünülerek ve bilinçli olarak verilmiş olduğu saptanırsa ailesinin bu sebeple kendisine herhangi bir yaptırımında bulunmasına müsaade edilmez. Aksi durumda psikolog, pedagog gibi uzman kimselerden yardım alınarak çocuğun kararının gözden geçirilmesi sağlanabilir.

CHS’de açık bir şekilde inanç özgürlüğü ele alınmıştır. Bu hak herhangi bir dine inanmayı kapsadığı kadar inanmamayı da kapsamaktadır. İster aile içerisinde isterse de okul gibi kamusal bir alanda olsun çocuklar herhangi bir dine inanma ya da ibadet etmeye zorlanamazlar. Devletler insanların inançlarına karşı tamamen tarafsız bir konumda bulunmalıdırlar, çocuklar söz konusunda olduğunda ise çocuğun haklarını savunan bir pozisyonda durmalıdırlar. Ancak çocuğun yüksek yararının gözetilmesine ilişkin ilkeler ve devletin yerine getirmesi gereken yükümlülükler olsa da sözleşmenin 14. Maddesinin 1. fıkrasında kullanılan “ Saygı gösterirler” ifadesi daha öncede ifade edildiği üzere taraf devletlerin çocukların düşünce, vicdan ve din özgürlükleri konusunda bir zorunluğa sahip olmalarından ziyade, inisiyatif geliştirebilecekleri yönlü bir yoruma açıktır. BM MSHS Genel Yorum No: 22’de çocuğun inanç özgürlüğü ele alınmış olup, 18. maddenin 4. paragrafında belirtildiği şekilde ebeveynin ve vasilerin çocuklarına kendi inançlarına uygun bir dinsel veya ahlaki eğitim verme özgürlükleri”⁶⁰ vardır. Yine, Birleşmiş

---

⁶⁰ BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi Genel Yorum No: 22, s. 58.

Milletler Din ve İnanç özgürlüğü Özel Rapörtörü Heiner Bielefeldt'in 22 Ekim 2015 tarihinde, BM Genel Kurulu'nda temsil edilen ülkelere hitaben yaptığı açıklamada "...anne, baba ve vasiler çocukların din ve inanç özgürlüğü konusunda kendi tercihlerini yapmaları konusunda yönlendirmekle sorumludurlar. Bu ifadeden *açık gelecek perspektifiyle* ebeveynler çocuklarını dini bakımdan tarafsız yetiştirmek zorunda değildir. Bu bakımdan ebeveynlerin çocuklarını kendi inançlarına göre yetiştirme ve dini giriş törenlerine dâhil etme hakları bulunmaktadır" demiştir. Bu açıklamaya bakıldığında, çocukların ebeveynlerinden veya vasilerinden bağımsız bir şekilde reşit kabul edileceği yaşa gelene kadar gerçek anlamda kendi inancını belirleme hakkına sahip olmasının pek de olası olmadığı anlaşılmaktadır. Esas olarak çocuğun inanç özgürlüğü ana-baba, vasi perspektifinden belirlenmektedir. Her ne kadar Çocuk Haklarına Dair Sözleşme' de ana babanın özgürlüklerinden değil, haklarından ve ödevlerinden bahsedilse de, çocuğun doğduğu, büyüdüğü ortam, kendisine aktarılan değerler ve bu değerleri benimsemeye ne kadar özgür olduğu tartışmalıdır.

AİHM'in çocuğun inanç özgürlüğü ile ilişkili kararlarına da baktığımızda verilen kararların ana-baba-vasi perspektifinden verildiği görülmektedir. Örneğin; Mansur Yalçın ve Diğerleri/Türkiye kararında Başvuranlardan Mansur Yalçın, Yüksel Polat ve Hasan Kılıç'ın okul çağında çocukları vardır. Diğer Başvuranların okula gidemeyecek kadar küçük veya mezun olmuş çocukları vardır. Başvuranlar 22/06/2005 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'na, zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) ders müfredatında, Alevilerin kültür ve felsefelerine de yer verilmesi talebiyle başvurmuşlardır. Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından taleplerine olumsuz yanıt verilen başvuranlar 1905 kişiyle birlikte Ankara İdare Mahkemesine iptal davası açmıştır. Başvuranlar, İslam'ın Sünni yorumuna dayanan eğitimin, çoğulculuk ve tarafsızlık kriterlerini karşılamadığını ve AİHS'nin 9. ve 14. maddelerine ve AİHS EK 1 No'lu Protokolü'nün 2 maddesine aykırı olduğunu öne sürmüşlerdir. İddialarını desteklemek

için farklı bilirkişi raporları sunmuşlardır. Ankara İdare Mahkemesi, rapor düzenlenmesi amacıyla bir bilirkişi kurulu tayin etmiştir. Bilirkişi raporunda, başvurularca eleştirilen DKAB kitaplarının, eski müfredat uyarınca hazırlanmış olduğu ve yeni kitapların mezhepler üstü bir yaklaşımla hazırlandığı ve yeni müfredatta Alevi inancının ilkeleri, tasavvuf felsefesi, ahlak anlayışı gibi konuların da yer aldığı belirtilmiştir. Başvuranların 13/07/2010 tarihli temyiz başvurusu Danıştay tarafından reddedilmiştir. İç Hukukta bir netice alamayan başvurular 16/09/2014 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmuşlardır.

AİHM başvurunun Mansur Yalçın, Yüksel Polat ve Hasan Kılıç ile ilgili kısımlarını okul çağında çocukları olduğu gerekçesiyle kabul edilebilir bulmuştur. Diğer Başvuranların okula gidemeyecek kadar küçük veya mezun olmuş çocukları olmasından dolayı durumlarını yurttaş davası (actio popularis) olarak değerlendirmiş ve başvurularını kişi bakımından (ratione personae) kabul edilemez bulmuştur. Başvuranlar, zorunlu okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin işleme biçiminin, AİHS'in 9. Ve 14. Maddeleri ile AİHS EK 1 No.lu Protokolü'nün 2. Maddesine aykırı olduğunu ifade etmişlerdir. Başvuranlara göre, Sünni yaklaşımın baskın olduğu eğitim sisteminde, kendi inançları ve Sünni İslam arasında kalan çocuklar, okul ve ebeveynleri arasında bocalamaktadırlar.

AİHM bu kararda uluslararası metinlerden yararlanarak Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'nun (ECRI) 10 Aralık 2010 tarihli Türkiye raporundaki zorunlu DKAB dersi ile değinilen bölümlere de yer vermiştir. ECRI; Türk yetkilileri zorunlu din dersi konusundaki yaklaşımlarını yeniden gözden geçirmeleri için teşvik etmiş ve bu dersi ya herkes için seçmeli yapmaları ya da dersin içeriğini gözden geçirerek tüm din kültürlerini kapsayacak hale getirerek Müslümanlığın öğretildiği bir ders olarak algılanmamasını sağlama gerekliliği konusunda görüş belirtmiştir, ayrıca tüm

dini azınlık grupları mensuplarının inançlarına, çocuklarının okulda din dersi almasını istemeyen kimseler dahil, saygı gösterilmesi gerekliliğini de vurgulamıştır.⁶¹

AİHM, geçmişte dinler hakkında bilgiler veren öğretim şeklinin sözleşmeye aykırı olmadığına karar vermiş olsa bile öğrencilerin bir ibadet biçimine ya da dini telkine maruz kalıp kalmadıklarını titizlikle incelemiştir.

Yalnızca Hıristiyan ve Musevi öğrenciler bu dersten muaf tutulmuşlardır. Diğer öğrenciler için öngörülen bir muafiyet bulunmamaktadır. AİHM taraflar arasındaki esas itilaf konusunun zorunlu ders kapsamında verilen dersin içeriği olduğunu vurgulamıştır.

AİHM, AİHS EK 1 No'lu Protokolü'nün 2 maddesi açısından içeriği bu şekilde olan zorunlu din dersinin, çocukların kendi ailelerinden gelen değerleriyle okul arasında bir aidiyet çelişkisine yol açabileceği kanısındadır. Kararda, Devletin ebeveynlere din öğretiminde kendi dini ve felsefi inançlarına saygı gösterilmesini talep etme hakkı veren ek 1 Nolu protokolün 2 maddesinden doğan pozitif yükümlülüğü olduğu önemle belirtilmiştir.

AİHM, AİHS EK 1 No'lu Protokolü'nün 2. Maddesinin ihlal edildiğine, Sözleşmenin 9. ve 14. Maddelerinin ihlal edilip edilmediğini ayrıca incelemeye gerek olmadığına karar vermiştir.

Sonuç olarak, inanç özgürlüğü konusunda çocukların ebeveyn veya devlet tarafından sevilen ve korunan hak nesnelere olarak haklarını hukuk yerine yetişkinlerin koruyucu vicdanından almaları gerektiren paternalist bir yaklaşımın hakim olduğu görülmektedir.⁶² Hem sözleşme genelinde hem de çocuğun inanç özgürlüğü özelinde, çocuk hakkın öznesi gibi görünmekle; ancak yorum ve içtihatlar ile birlikte bir inceleme yapıldığında hakkın öznesinin ebeveyn, vasi veya özel durumlarda devlet haline geldiği ortaya çıkmaktadır. Ortada olan gerçek, çocukların ailelerine ya da devlete (veya her

---

⁶¹ AİHM Mansur Yalçın ve Diğerleri/ Türkiye Kararı (21163/11, 16/9/2014)

⁶² Tuncel'Akço, s. 9. Ayndabkz. Franklin s. 28 vd.; R. Adler/A. Dearling, "Çocuk Hakları: Bir İskoç Görüşü", Franklin (der.) içinde, s. 233 vd. Aktaran; Ozansoy, C.TBB Dergisi 1999-1, s.50-51

ikisine birden) ait olduğu yolundaki inançla beraber, eksik yetişkinler sayılmalarıyla da büyüklerin sahip olduğu pek çok haktan mahrum olduklarıdır. Onlar, yaşa dayalı bir ayrımcılığın sonucu olarak, yani salt yaşlarından dolayı bir dizi sınırlamalarla ve esirgemelerle, yetişkinler karşısında dışlanmış bir statüye yerleştirilirler. Tümöyle yetişkin gözüyle ve yetişkin eliyle yaratılan bu hiç kimse olmamanın statüsünde, politik haklara yer yoktur, ekonomik yönden bağımlı ve mülk edinme hakkından yoksundurlar, aileden okul aracılığıyla devlete uzanan bir otoritenin keyfi ve siniriz uygulamalarına fütursuzca boyun eğerler, üzerinde tasarruf edebilecekleri bir zaman ve mekan kavramına uzak tutulurlar ve hayatlarının her alanı fiziksel ve psikolojik yetişkin şiddetine maruz bırakılır. *“Böylece karşımıza, oy kullanamayan ama savaşa gidebilen, cinsel ilişkiye girme veya evlenme kararını kendisi veremeyen ama ana-babasının kararı ile evlendirilebilen sokaklarda ya da atölyelerde çalışıp para kazanabilen ama malvarlığı üzerinde tasarruf etme yetkisi sınırlandırılmış garip varlıklar çıkmaktadır.”*⁶³

---

⁶³ Ozansoy, C.TBB Dergisi 1999-1, s.50-51.

SONUÇ

Toplumsal gruplar içerisinde, dezavantajlı gruplar arasında bulunan çocukların fiziki ve manevi gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi ve temel haklarının güvence altına alınabilmesi için hukuki, idari, kültürel ve uluslararası geçerliliği bulunan ilkelere ihtiyaç duyulmaktadır. BM Çocuk Hakları Bildirgesi de bu ihtiyacı karşılanmasına yönelik bir cevap olarak ortaya çıkmıştır.

Tezin konusu bakımından çocukların inanç özgürlüğüne yönelik bir inceleme yapıldığında, çocuklar için inanç özgürlüğünden söz etmek 14. Madde ile mümkün gibi görünmektedir; ancak yeni doğmuş çocuklar dinsel inançlarını belirleyecek bir bilinç ve iradeden yoksun olduklarından ailelerinin dinleri ilk tanıdıkları ve benimsedikleri inanç olmaktadır. Çocuklar ancak zihnen ve fiziki olarak kendi kararlarını verecekleri olgunluğa eriştiğinde dinsel tercihlerini yapma olanağı elde etmektedir. Henüz reşit olmadıkları durumlarda ailesinin dinsel inancını reddetmek isteyen çocuklar söz konusu olduğunda, durum karmaşık bir hal almaktadır. Böylesi durumlarda öncelikle çocuğun ailesinin dinsel inancından farklı yönde bir karar almasının gerçekten düşünülmüş ve bilinçli bir karar mı olduğu, yoksa yaşı ve psikolojik durumu göz önünde bulundurularak tepkisel bir tutum mu olduğunu belirleme ve çocuğun mevcut durumda yüksek yararını gözeterek karar verme sorumluluğu aslında Sözleşme ile taraf devletlere yüklenmiştir. Örneğin; sünnet bazı inanç ve kültürlerde bir zorunluluktur. Genel olarak erkeler sünnet edilirken, bazı Afrika, Ortadoğu ve Asya ülkelerinde veya bu ülkelerdeki bazı topluluklarda ise sünnet, kadın ve kız çocuklarına da uygulanmaktadır. Bu durum birçok sağlık sorununa sebebiyet vermektedir. Bazı İskandinav ülkeleri çocuğun yüksek yararını gözeterek, bu uygulamanın BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile bağdaşmamasını gerekçe göstererek kız çocukları için sünneti yasaklamıştır. Örneğin İsveç'te 1982'den beri kız çocuklarının sünnet edilmesi yasaktır ve başka ülkelerde çocuklarını sünnet ettiren vatandaş veya oturma iznine sahip ebeveynler cezaya çarptırılmaktadır. Yine, İzlanda ise

aynı gerekçe ile hem erkek hem de kız çocuklarının sünnet ettirilmesini yasaklayan ilk Avrupa ülkesi olma yolundadır.

On sekiz yaşını doldurmamış olan çocukların dinsel tercihleri konusunda ailelerin kendi inançlarını öğretme hakları bulunmaktadır. ÇHS sözleşmesinin 14. Maddesi bu konuda açık ifadeler içermektedir. Söz konusu madde de devletlerin, ailelerin çocuklarını inanç ve dinsel bakımdan yönlendirme hakkına saygı duymaları gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak çocuğun temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmemesi bu konuda temel noktadır. Böylesi durumlarda uzman görüşü alınarak çocuğun kararının gerekçeleri netleştirilmeli ve çocukların hakları gerektiğinde ailesine karşı da yasalar tarafından güvence altına alınmalıdır.

Çocukların evlat edinmeleri din ve inanç özgürlüğü konusunda özel bir durumu ifade eden ÇHS 20. Madde böylesi durumlarda çocukların; etnik, kültürel ve dinsel geçmişlerine saygı duyulması gerektiğini ifade etmektedir. Bu konuda kesin hukuki maddeler bulunmaması sebebiyle çocuğun yüksek yararı ilkesi çerçevesinde çözüme kavuşturulmalıdır. *“Din ve İnanca Dayalı Her Türli Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Kaldırılmasına İlişkin Bildiri”* nin 5. maddesinde de anne-babası ve yasal varisinin bakımı altında bulunmayan çocukların din ve inanç konusundaki tutumlarında çocuğun yüksek çıkarının dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Din ve inanç özgürlüğü konusunda sıklıkla sorun yaşanan alanlardan biri de mülteci statüsünde bulunan çocuklardır. Mülteci durumda bulunan çocukların din ve inanç özgürlükleri genellikle ailelerinin haklarına bağlı olarak ele alınmaktadır. Söz konusu alanda BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme gibi metinlerle çocukların hakları güvence altına alınmaya çalışılmış olsa da pratikte gerekli önlemlerin sağlanmasından uzak olunduğu görülmektedir.

Uluslararası Hukukta kabul edilen metinler göz önünde bulundurulduğunda kimlik ve inanç konusunda çocukların haklarının korunması gerektiği vurgulanmaktadır.

Ancak, çocukların din ve inanç konusundaki yaklaşımlarının kim tarafından ne şekilde belirleneceği kesin şekilde belirli olmaktan uzaktır. Konu kapsamında hukuki mevzuat incelendiğinde çocuğun haklarının korunmasına dair muğlak ifadelerin yanında esas olarak ailelerin haklarının güvence altına alındığı görülmektedir. Çocuk hakları hareketi herşeyden önce, çocuk üzerindeki tahakkümcü yapıları, onu başka bir şeye dönüştüren zihinsel denetim ve dayatma mekanizmalarını ortaya koymak ve onları sorgulamak zorundadır.⁶⁴

Esas olarak, korunan veya korunuyor olması gereken yarar, çocuğun bağımsızlığını kazanıncaya kadar, “sevgi dolu” bir ortamda maddi ve manevi varlığının korunması ve geliştirilmesinin gereğidir. Bir başka deyişle burada korunan, ana babanın, devletin değil; öncelikle çocuğun yararlarıdır. Ana babalık ise doğal, psikolojik, ahlaki, toplumsal ve yasal bir bağ olarak çocuğun yetişmesini sağlamak ve bildiğini uygun araç ve yöntemle aktarmaktır. İnanç özgürlüğünde devlete biçilen rol ise, çocuğun yaşamı, maddi, manevi varlığının korunması ve gelişiminin sağlanmasında çocuktan yana hakem olmak ve aynı zamanda ayırım yapılmaksızın tüm çocukların kendi dünya görüşünü, yaşam tarzını, inancını oluşturabilmesi için nesnel bilgiye ve hizmete erişimlerini sağlamaktır. Sonuçta her çocuk özgür iradesi ile kendi seçimini yapabilme ya da kendi inancını oluşturabilme donanımına sahip olabilmelidir.⁶⁵

Nihai olarak, her ne kadar çocuğun inanç özgürlüğüne ilişkin uluslararası standartlardan bahsetmek mümkünse de, gerçek anlamda çocuğun inancını seçme, belirleme özgürlüğü olduğunu söylemek, ailelerin kendi düşünce ve inançlarını çocuklarına aktarma hakkı olduğu göz önünde bulundurulduğunda doğru olmayacaktır.

---

⁶⁴ Ozansoy, C TBB Dergisi 1999-1 S.49-50 , I. Illich, Okulsuz Toplum (çev B. Üstün), Ankara 1985.

⁶⁵ Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Derneği Vol. VII No. 1 (2010) 178 Yard. Doç. Dr. Sevgi USTA s.178.

KAYNAKÇA

(2006) BM Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye İlişkin Genel Yorumlar, International Children Center ICC Çocuk Hakları Serisi, Ankara: ICC.

(2017) BM ÇHS ve İhtiyari Protokoller, Usul Kuralları ile ÇHK Genel Yorumları, UNICEF.

Akdemir, F. (2019). JOHN LOCKE'TA HOŞGÖRÜ ANLAYIŞI BAĞLAMINDA İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ PROBLEMİ VE DİN-DEVLET İLİŞKİSİ. FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (27) , 131-151. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf/issue/45340/532622>

Akyüz, E. (2015). Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, 4. Baskı, Ankara: Pegem Yayınları.

Alathı, A. (2010) A. Batı'ya Yön Veren Metinler (4 Cilt). Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 6(2), 1164-1174.

Ateşok, Z. Ö. (2018). Karşılaştırmalı perspektiften uluslararası mülteci rejimi bağlamında mülteci eğitimi ve Türkiye örneği. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Berkut, N. (2019). Yerli Halkların Uluslararası Toplumdaki Konumu ve Arktik İş birliğindeki rolü. Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(2), 193-220.

BMCHK (2009), Genel Yorumlar, Uluslararası Çocuk Merkezi Çocuk Hakları Serisi.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi:

<http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/1-insan-haklari-evrensel-beyannamesi.pdf>

Boven, T. (2004) "The United Nations Commission on Human Rights and Freedom of Religion or Belief": A deskbook, İeden: Nijhoff Publishers.

Bozkurt, G., ve Erdim, L. (2019) Türkiye’de Anne Çocuk Sağlığı Durumu Assessing the Situation of Mother and Child Health in Turkey.

ÇHS, <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme :

https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf

Çocuklara Karşı Nafaka Mükellefiyetine Uygulanacak Hukuka Dair Sözleşme:

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc054/kanuntbmmc054/kanuntbmmc05401482.pdf

Çoşkun, V. (2006) İnsan Hakları-Liberal Açıdan Bir Tahlil, Ankara: Liberte Yayınları.

Daban, C. (2019) Küresel İlişkiler Çağında İnsan Haklarının Önemi ve Tarihsel Gelişimi.

Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(3), 164-186.

Din ve İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Kaldırılmasına Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri:

<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/750B3--Din-veya-Inanca-Dayanan-Her-Turlu-Hosgorusuzlugun-ve-Ayrimciligin-Tasfiye-Edilmesine-Dair-Bildiri.pdf>

Din ve İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Kaldırılmasına Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri:

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin137.pdf

Ekiz, S., (2007) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Din ve İnanç Özgürlüğü, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir.

Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi:

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf

- Erdoğan, M. (2007) İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku, Ankara: Orion Yayınevi.
- Evans, C., (2004) Religious Freedom in Eoupean Human Rights Law, Religion and international law, Martinıs Nijhoff Publishers.
- Eyigün, C. (2019) Kant'ın ve Foucault'un Gözünden Aydınlanmaya Bakmak. Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi Etkileşim, (3), 142-154.
- FASS, P.S., (2003) Children and Globalization, journal of Social History, 36 (4), Çev. N. Ahiloğlu, 2004, Ankata Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37 (1).
- Fiş, R. (2016) Ben de Halimce Bedreddinem, Çev Mazlum Beyhan, İstanbul: Evrensel yayınları.
- Fitzpatrici M. (1999) Enlightenment and Conscience”: Religious Consience, the State, and the Law, Historical context and Contemporay Signifance, State Universty of NewYork Press.
- Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi: <http://hukukbook.com/fransiz-insan-ve-yurttas-haklari-bildirisi/>
- Freeman, M. (2002) Human Rights, Cambridge: Polity Press.
- GanderM. J. Ve H. W. Gardiner(2010). “Çocuk ve Ergen Gelişimi”, Yayına Haz.: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitapevi.
- Gemalmaz, M. S., (2003). Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, 4. Baskı,İstanbul: Beta Yayınları.
- Göksoy, S. (2013) “ Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Zorunlu Eğitim Uygulamaları”, *Asian Journal of Instruction*, C.1, No. 1.
- Hodking, R. Ve Newell, P. (1998) UNİCEF Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı, Newyork. Postman, N. (1995). “Çocukluğun Yokoluşu”, Çevr. K. İnal, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/CRC16-R.pdf>
- <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/GY-20-Ergenlerin-Hakki.pdf>

<http://www.un.org.tr/humanrights/tr/imza-ve-onay-durumu>

<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/138-insan-haklar-komitesi/>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43111930>

https://www.educationjuridique.ca/site/assets/files/14694/trousse_cde_religioneng.pdf

İHOP vd. (2012) Çocuk Adalet Sisteminde Çocuğun Yüksek Yararı Politika Belgesi, Ankara.

İnan, A. N. (1995). ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44(1).

Jefferson, T. (2019). The declaration of independence. Verso.

Kan, L. (2018) “Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler”, Konya: Çizgi Yayınları.

Koyun, F. (2019). Günümüz Toplumsal Hareketlerinin Özgün Seramik Form ve Yüzeyle Yansıması (Master's thesis, Güzel Sanatlar Enstitüsü).

Locke, J., (2003), Some Thoughts Concerning Education, <http://thefederalistpapers.integratedmarket.netdnacdn.com/wp-content/uploads/2012/12/John-Locke-ThoughtsConcerning-Education.pdf>

M. R., (2004) The History of human Rights, London: Universty of California

Macovei, Monica, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3610/aihsmad10ifade.pdf>

Erişim tarihi: 17.12.2019

MEDENİ VE SİYASAL HAKLAR ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ: http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf

Murdoch, J. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesinin uygulanmasına dair kılavuz kitap

Murteza, G. (2012). John Locke' da Sömürgecilik ve Mülkiyet İlişkisi. Kutadgu bilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi, (21).

- Orlin, T. (1991), *Religious Pluralism and Freedom of Religion: Its Protection in Light of Church/ State Relationship*. The Strength of Diversity, Human Right and Pluralist Democracy, Dodrecht, Martinus Nijhoff Publishers.
- Ozansoy Cüneyt TBB Dergisi 1999/1
- Öktem, E. (2002) *Uluslararası Hukukta İnanç Özgürlüğü*, Ankara: Liberte Yayınları.
- Özarslan Dikmen, Aylin. *Çocuk ve Çocukluk Sosyolojisi*, Resse Yayınları, İstanbul, 2016.
- Palaz, E. H. (2001) *Tarihi Gelişim Sürecinde İnsan Hakları ve Osmanlı Modeli*, Akademik Araştırmalar Dergisi, s. 43-71.
- Rousseau, J. J. (1817). *Emile* (Vol. 2). A. Belin.
- Russel, B. (1997) *Batı Felsefesi Tarihi*, Ortaçağ, İstanbul.
- Sağlam, M., & Aral, N. (2017). *Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları*. Çocuk ve Medeniyet Dergisi, 1(2).
- Saraiva, R. F. (2012). "Human Rights, Human Security and Japanese Foreign Policy in the Context of an Emerging New Global Order", International Human Security Conference Series: 2nd İstanbul Conference, 18-19 October.
- Snyder, D. (1988) *John Locke and the freedom of belief*, Journal of Church and State, Vol. 30.
- Sur, M. (2013). *Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği*The Development and The Future of the United Nations. Journal of Yaşar University, 8(Özel), 2535-2550.
- Şen, Ö. (2019). *Uluslararası Hukuk Bakış Açısı İle Göçmen ve Mültecı Haklarına Kısa Bir Bakış*. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, Sayı: 1.
- Tan, M. (1989). "Çağlar Boyunca Çocukluk", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 22: 1

- Tanilli, S. (1981) Devlet ve Demokrasi: Anayasa Hukukuna Giriş: İstanbul Üniversitesi Yayını, Fakülteler Matbaası, İstanbul
- Tanrıbilir, F. B. (2011). Çocuk haklarının uluslararası korunması ve koruma mekanizmaları. Yetkin.
- Taşdemir, H. Ve Saraçlı, M. (2007) “ AB ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu”, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi,C. 2, s., 8, ss. 23-35.
- Taşkın, Ö.Ö. (2006). “Velayette Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi”, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tatlıdil, E., (2007) “ Hızlı Kentleşmenin Sokakta Çalışan Çocuk Üzerine Etkisi: İzmir Örneği”, 5. Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar Sempozyumu, Gaziantep Üniversitesi Yayınları.
- Tekinalp, G ve Tekinalp, Ü. (2000) AB Hukuku, İstanbul: Beta Yayınları.
- Uçuş, Ş. (2013) Çocuk Hakları Eğitimi Programı'nın Hazırlanması ve Değerlendirilmesi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, İlköğretim Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Ulusoy, H. Ö. (2019). Yerel Basında Çocuk Odaklı Habercilik: Akdeniz Gerçek ve Antalya Gündem Gazeteleri Üzerine Bir Araştırma. Global Media Journal: Turkish Edition, 9(18).
- Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme:
http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin127.pdf
- Vural, H. S. (2013). *Türkiye’de Din Özgürlüğüne İlişkin Anayasal Güvence*. Ankara: Seçkin
- Yücel, E. (2015) Uluslararası Avrupa Konseyi Belgelerinde, Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Ayrımcılık Yasağı ve Denetim, İstanbul ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Zekiyan, B. (1982) Hümanizm, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul.

ÖZET

Bu tez çalışması, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde tanımlanmış bir hak olarak çocuğun inanç özgürlüğünü incelemeyi amaçlamaktadır. Bu inceleme ile çocuğun inanç özgürlüğünün gerçek anlamda bir hak olarak çocuğun kendisi tarafından kullanılmasının mümkün olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu tez çalışmasının ilk bölümünde öncelikle çocuk ve inanç özgürlüğü kavramı, uluslararası hukukta çocuk hakları ele alınmıştır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde ise BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuğun inanç özgürlüğüne hâkim olan ilkeler incelenmiş olup özellikle madde ile ilişkili olarak çocuğun üstün yararının gözetilmesine ilişkin bir inceleme gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise çalışmadaki bulgulara yönelik genel bir değerlendirme sunulurken verili durumun olumlu ve olumsuz yanlarının altı çizilmiştir.

Anahtar Sözcükler: BM, çocuk hakları, inanç özgürlüğü

ABSTRACT

This thesis study aims to examine children's freedom of belief on the UN Convention on the Rights of the Child. With this examination, it is tried to be determined whether it is possible for the child his/herself to use the freedom of belief as a real right or not.

In the first part of this thesis study, firstly, the concept of child and freedom of belief, and children's rights in international law are discussed.

In the second part of the thesis study, the principles that dominate the child's freedom of belief were examined in the UN Convention on the Rights of the Child, and an investigation was carried out regarding the best interests of the child, especially in relation to the article.

In the conclusion part of the study, a general evaluation of the findings in the study is presented and the positive and negative aspects of the given situation are underlined.

Key Words: UN, children's rights, freedom of belief